

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN | NR 2 | 2023

ChatGPT – hot eller möjlighet?

Tuff kamp att stanna i högsta ligan

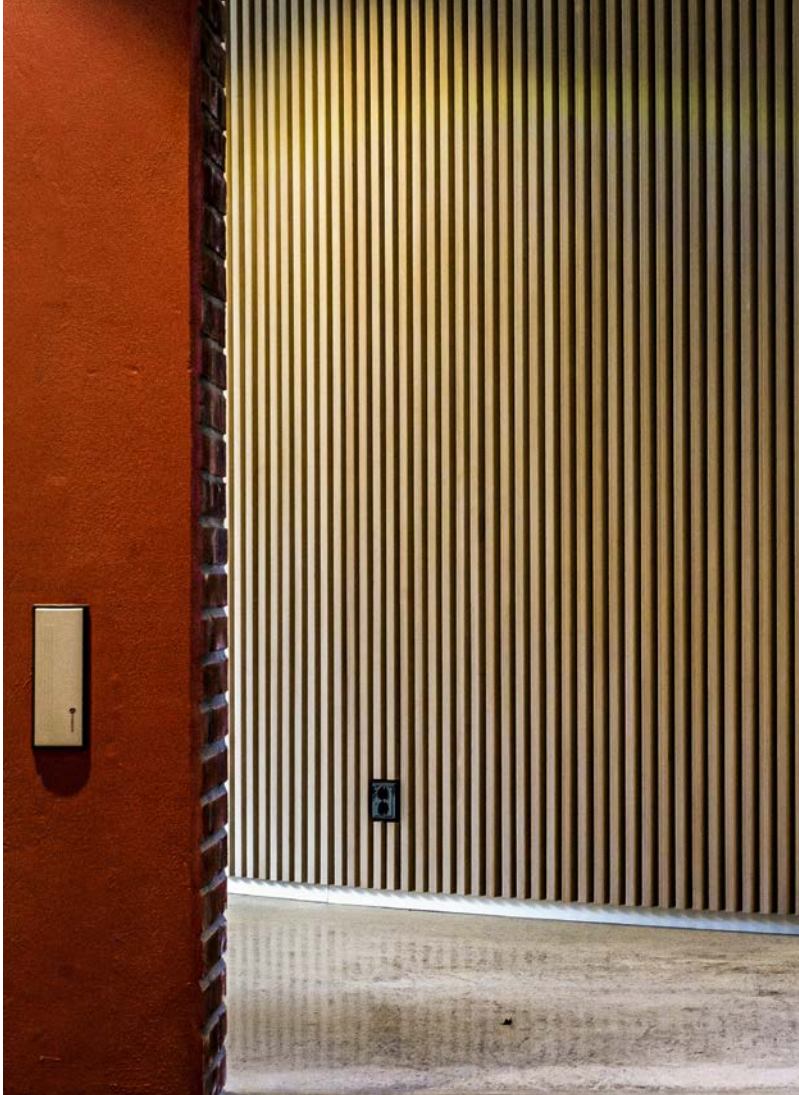
Egyptson lämnar ingen oberörd

Laglös jägare

FICK JURIST ATT HAMNA I STORMENS ÖGA

Snart inflyttning i nygamla M-huset

Då tornade de röda tegelbyggnaderna upp sig som en ensam vägg mot östra Lunds öppna åkrar. Nu är husen en knutpunkt mitt i kunskapsstråket som förbinder den inre staden med forskningsanläggningarna i utkanten av Brunnshög. Det handlar förstås om husen på LTH:s campus.

Sedan mitten av 1960-talet har arkitekt Klas Anshelms röda tegelhus utgjort hemvisten för LTH:s studenter. Nu pågår förnyelsen av byggnaderna för att möta nya krav på lärmiljö och tillgänglighet. En byggnad som är i renoveringens slutfas är M-huset. 20 000 kvadratmeter ses över, förnyas och anpassas för att bättre passa studenter, lärare och forskare.

En av dem som representerar LTH:s perspektiv i byggprojektet är Andreas Svensson, lokalcontroller på LTH. Han tar med LUM på en rundvandring.

M-HUSETS M står för maskinteknik och vid rundan i huset är maskin- och teknikreferenserna många. Ångpannehallen låter som en lokal fylld av gasformigt vatten, men är i själva verket namnet på en digitalt avancerad undervisningssal där det fysiska rummets utformning ska vara en del av pedagogiken – ett så kallat "active learning classroom".

En annan högteknologisk sal är Teknodromen som från utsidan av M-huset ser ut som en gigantisk kopparcistern. Salen är sfärisk till sin form med bord som ser ut att bilda en solfjäder. På golvet vid ytterväggen finns en "kattlucka" som gör det möjligt att koppla in teknik direkt från utsidan av huset vid stora arrangemang, och ena halvan av det cirkelformade rummet är täckt av en välvd LED-skärm. ►

Överst vänster: Andreas Svensson, lokalcontroller på LTH. **Överst mitten:** Den nya undervisningssalen Teknodromen. **Överst höger:** Glaslamporna ingick i husets ursprungsinredning. **Nederst vänster:** Materialval och inredningsdetaljer går i linje med arkitekt Klas Anshelms ursprungsarkitektur. **Nederst höger:** Studenternas restaurangdel är utrustad med en bardisk, en stor umgängesyta och ett modernt och välutrustat kök.

► – Det kan vara universitetets största LED-skärm, och oavsett var man sitter i salen är det möjligt att se skärmen, säger Andreas Svensson.

Salens ljusinsläpp finns högst upp vid taket. Och precis som i Klas Anshelms ursprungsarkitektur täcks glasytan av flexibla mörkläggningslameller.

– Under projektets gång har vi försökt bibehålla så mycket som möjligt av Anshelms arkitektoniska tankar, och att återanvända det som går att fräscha upp och fixa till, säger Andreas Svensson.

Återbruket genomsyrar hela projektet och rundvandringen förvandlas då och då till en tidsresa till 1960-talet. Möbler i klas-sisk sextiotalsstil har fräschats upp – som ursprungsstolar som slipats, lackats och fått ny klädsel. Andra föremål, som de senaste årtiondena fört en tynande tillvaro i M-husets källare, har fått nytt liv igen.

– De kupolformade glaslamporna som ingick i ursprungsinredningen av LTH-husen har dammats av och pryder än en gång entréplanet, säger Andreas Svensson.

Snart är det dags för återinflyttning i M-huset. Då kommer studenterna hem från tillfälliga vistelser i andra LTH-byggnader.

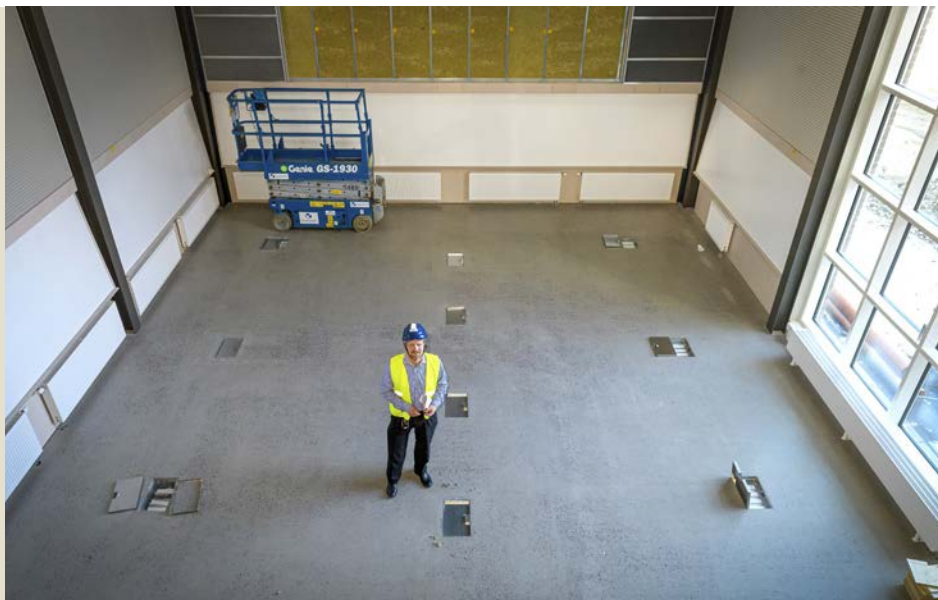
– Förhoppningen är att husets förnyelse leder till fler möten i vardagen för alla som vistas i M-huset, säger Andreas Svensson.

TEXT: JESSIKA SELLERGREN
FOTO: KENNET RUONA

RENOVERINGSPROJEKTET

Renoveringsprojektet involverar många aktörer. Det finns en styrgrupp där Annika Mårtensson vid LTH är ordförande. Projektledare är Peter Jakobsson vid LU Byggnad. Akademiska Hus är fastighetsägare och har anlitat Peab som huvudentreprenör. Arkitekter i projektet är Staffan Tjärnström på Sweco Architects och Lotta Nordén vid A-plan. M-huset invigs i mitten av augusti 2023.

Överst: Andreas Svensson blickar uppåt i Ångpannehallen. **Mitten:** Undervisningssalen Teknodromen. **Nederst:** Flera av de tidigare stora och öppna ytorna har utformats som rum i rummen.

REDAKTION

Jan Olsson
redaktör
046-222 94 79
jan.olsson@kommunikation.lu.se

Minna Wallén-Widung
journalist
046-222 82 01, minna.wallen-widung@kommunikation.lu.se

Lena Björk Blixt
journalist naturvetenskap
046-222 71 86
lena.bjork_blixt@science.lu.se

Petra Francke
journalist och formgivare
046-222 03 16
petra.francke@kommunikation.lu.se

Åsa Hansdotter
journalist medicin
046-222 18 87
asa.hansdotter@med.lu.se

Peter Kjällkvist
journalist ekonomi
070-847 12 72
peter.kjallkvist@ehl.lu.se

Gisela Lindberg
journalist humaniora och teologi
046-222 72 33
gisela.lindberg@kansliet.lu.se

Ulrika Oredsson
journalist samhällsvetenskap
046-222 70 28
ulrika.oredsson@kommunikation.lu.se

Jessika Sellergren
journalist teknik
046-222 85 10
jessika.sellergren@lth.lu.se

Eva Johannesson
ansvarig utgivare
046-222 14 97
eva.johannesson@kommunikation.lu.se

Adress: LUM, Lunds universitet,
Box 117, 22100 Lund

Internpost: Hs 22 **E-post:** lum@lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/lum

Annonser: lum@kommunikation.lu.se

Prenumerationer: Anställda vid LU får LUM gratis. För prenumeration kontakta eva.westerberg@kommunikation.lu.se, tel 046-222 70 10.

Adressändring: Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: Ljungbergs Tryckeri i Klippan

Nästa LUM: Manusstopp: 9 maj.
Utkommer: 7 juni.

ISSN: 1653-2295

Omslag: Foto: Kuttelvaserova Stuchelova/
Shutterstock

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Det når i dag samtliga anställda liksom ett stort antal läsare utanför universitetet. LUM har en upplaga på 10 000 exemplar och utkommer med 6 nummer per år.

smakprov.

6 Viktigt värna topp 100-placering

Universitetet har en längre tid dalat på de viktigaste rankinglistorna och nu kämpar LU för att vända trenden. Experten Daniel J. Guhr redogör för konsekvenserna av att falla ur topp 100 och för möjligheterna att vända utvecklingen.

8 Tallrik istället för julbord

Dyrtider tvingar universitetet att spara. Inom gemensamma förvaltningen blir det sparsmakat med fika framöver och julbordet byts ut mot en tallrik. På fakulteterna råder också spartider.

14 Tjugo år från start till mål

Sameh Egyptsons avhandling om global politisk islam är en av de mest uppmärksammade på många år. Arbetet påbörjades för tjugo år sedan och då skrev LUM om honom. På den tiden var han enligt egen utsago en naiv idealist. Det är han inte längre.

17 Ny teknik på gott och ont

ChatGPT är en av de heta AI-tjänsterna som kan komma att förändra både undervisning och sätt att tentera. Hoten finns där, möjligheterna är många. LUM har gett sig i kast med den nya tekniken.

22 Hela havet stormade för ny professor

Han Somsen är juridikprofessorn som vill sätta naturen över lagen. I Lund är han ny, men internationellt är han känd. Främst för rekommendationen att tamkatter inte ska få gå ut. Något som ledde till att han hotades till livet.

Rankningskonsulten varnar:

”Stora konsekvenser att falla ur topp 100”

RANKNING. Lunds universitet har i flera år kanat utför på de tre viktigaste rankningsinstitutens listor. Idag är man ett av de 100 bästa universiteten i världen endast på en av listorna och på den är det bara fem platser ner till 100-strecket. Daniel J. Guhr är expert på rankingens betydelse och vet vilka konsekvenserna kan bli om fallet fortsätter.

– Tappar man topp 100-platsen hos samtliga de tre stora betyder det bland annat att länder som sponsrar sina elitstudenter med stipendier inte överväger Lund längre och att framgångsrika universitet runt om i

världen hellre söker partner och samarbetar med andra universitet än Lund.

Andra risker är att finansörer försvinner och att samarbeten med organisationer och företag blir lidande. Färre toppforskare söker sig till LU, samma sak med studenter, både från Sverige och internationellt. Pudeln kärna är att LU:s attraktionskraft skulle minska.

– Lund blir helt enkelt ansett som ett universitet på nedåtgående och fördelarna man har genom att vara ett topp 100-universitet skulle försvinna över en natt. Konsekvenserna skulle i bästa fall bli obehagliga och i värsta fall rent skadliga, säger Daniel J. Guhr som tidigare har anlitats som rådgivare av bland andra LU.

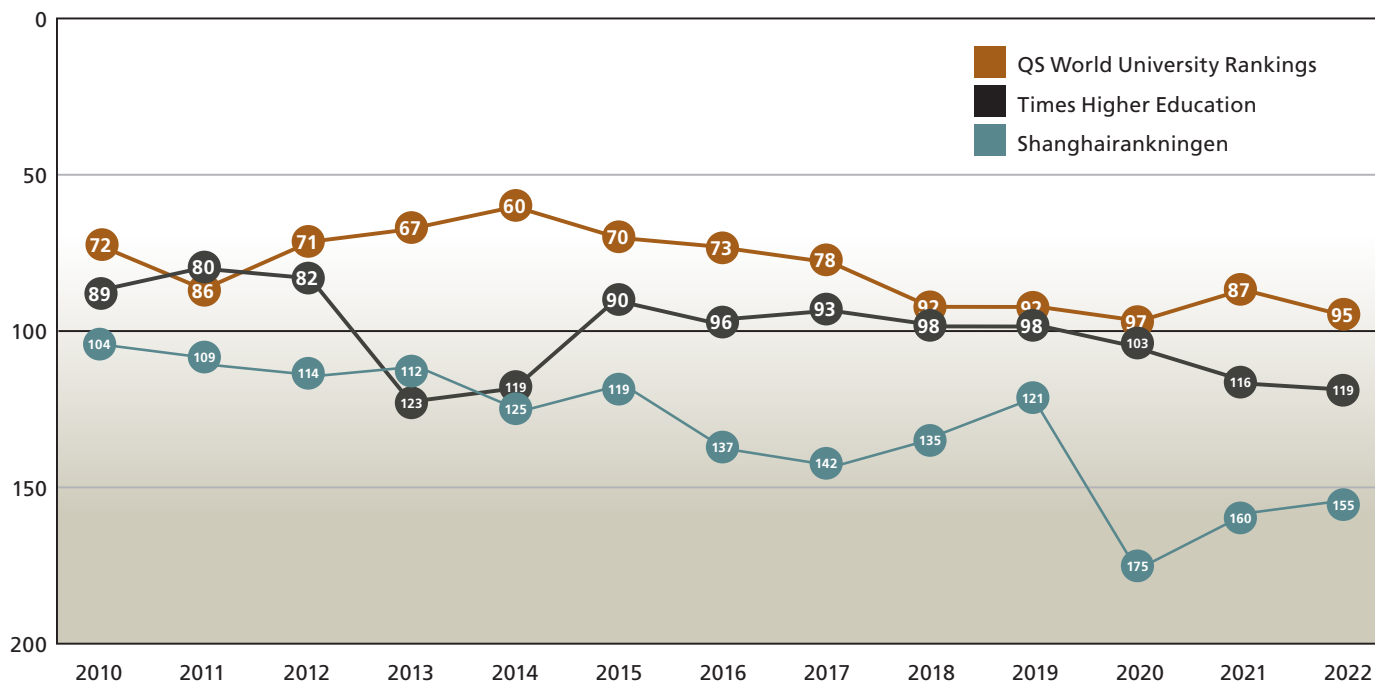

Det skulle vara en stor nackdel för LU att inte längre rankas bland de 100 bästa universiteten, menar Daniel J. Guhr. FOTO: PRIVAT

Det finns 24 rankinglistor som bedömer universitet efter olika kriterier. Dessa väger olika tungt, men ett av de viktigaste är anseende som baseras på enkätundersökningar. Citeringar och publiceringar väger också tungt. Andra kriterier är till exempel hållbarhet och andel studenter som får arbete efter utbildningen.

Tre listor anses som mer betydelsefulla och

Placering

de som universitet i allmänhet framhåller i sin marknadsföring. Åtminstone så länge universitetet rankas som ett av de 100 bästa på dessa listor, bland över 18 000 universitet runt om i världen. De tre stora är: Times Higher Education (THE), Quacquarelli Symonds (QS) och Academic Ranking of World Universities, ARWU, ofta kallad Shanghai-rankningen.

REDAN 2009 hamnade LU utanför Shanghai-rankningens topp 100. 2020 hände samma sak på THE. På QS-listan rankades LU i fjol på plats 95, en nedgång sedan 2014 då universitetet låg på plats 60.

– Lunds universitet är känt över världen. Det är ett globalt varumärke och målet måste vara att stanna kvar bland topp 100 på QS-rankningen och att ta sig in bland de 100 bästa på THE, säger Daniel J. Guhr.

– Att rankas topp 100 på någon av dessa tre signalerar excellens. Att vara topp 100 på

samtliga innebär att universitetet tillhör den absoluta eliten i världen.

Ett annat skäl till varför det är viktigt att vara topp 100 hos QS och THE är att de två rankninglistorna når ut till flest. Och det oavsett om det gäller presumtiva studenter och deras familjer, media, politiker, arbetsgivare eller stipendieorganisationer.

– Jag skulle säga att marknadsföra sig som topp 100 är en starkare kvalitetssignal än att säga att man rankas på till exempel plats 92, säger Daniel J. Guhr.

HAN MENAR att topp 100 är särskilt viktigt för Lunds universitet. LU tävlar med högkvalitativa lärosäten i regionen. Bland andra Köpenhamns universitet, Stockholms universitet, Uppsala, KTH, Chalmers och Karolinska.

– I den konkurrensen är det viktigt att kunna kalla sig ett topp 100-universitet.

JAN OLSSON

Trenden går att vända

RANKNING. Lunds universitet har alla möjligheter att vända den negativa rankningsutvecklingen.

Det menar experten Daniel J. Guhr.

Tre faktorer, samtliga forskningsrelaterade, sticker ut för LU:s del, enligt Daniel J. Guhr: publiceringar, citeringar och anseende. Det är där universitetet bör lägga krutet för att även i framtiden rankas som ett av världens bästa. Om fler publiceringar sker i högt ansedda tidskrifter med stort vetenskapligt genomslag skulle det påverka rankningen positivt.

SAMMA SAK GÄLLER citeringar och det vetenskapliga genomslaget. Daniel J. Guhr menar att universitetet bland annat måste titta på hur man rapporterar data som rankningsinstitutet går efter. Sannolikt kan man klättra på listorna om rapporteringen blir bättre.

Den tredje punkten som han framhåller är anseendet, som enligt honom är en

av universitetets största styrkor och något det gäller att vårda.

– Internationellt är anseendet högt, men tyvärr har det på senare tid fallit bland arbetsgivare, säger han.

Nyligen slutredovisades universitetets projekt Samordning av rankning- och analysarbete. Där framhålls bland annat betydelsen av publiceringar och citeringar och att forskare satsar på bästa möjliga spridning i ansedda publiceringskanaler. Dessutom ska forskare alltid försöka optimera nyckelord och närvaro i forskar- och forskningsdatabaser. Universitetet ska löpande se över uppgifter som rapporteras in till rankningsinstitut och offentliga källor där rankningsinstitutet hämtar uppgifter.

Slutrapporten framhåller också vikten av att synliggöra universitetets styrkor för en bred allmänhet, men även till beslutsfattare, medier och näringsliv. På så vis ska attraktionskraften öka och LU som varumärke bli starkare. Både i Sverige och internationellt.

JAN OLSSON

Nytt sätt att arbeta internationellt

INTERNATIONELLT. Universitetet förändrar sitt internationella arbete. Syftet är att stärka och utveckla det internationella genomslaget inom allt från forskning och utbildning till samverkan och innovation och att snabbt kunna agera när omvärlden kräver det.

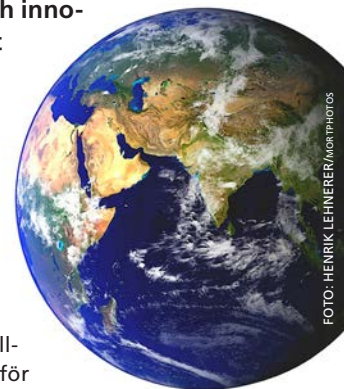
Arbetsättet blir ett annat jämfört med tidigare genom att så kallade färdplaner för olika områden i världen tagits fram. Färdplanerna är inte statiska utan ses över regelbundet och revideras. Färdplaner finns för: Afrika, Asien, Europa, Latinamerika, Nordamerika, Oceanien samt Mellanöstern och Nordafrika.

För Nordamerika nämns bland annat att LU vill utveckla studentmobilitetsavtal med högt rankade universitet på främst USA:s östkust och att man vill fördjupa samarbetet med ankaruniversitet i USA och Kanada.

Färdplanen för Asien innehåller bland annat en punkt om att LU ska se över befintliga utbildningsavtal och avsluta samarbeten som inte fungerar. Samtidigt ska man stärka samarbeten med högt rankade universitet och vissa nätverkspartner.

Arbetet med färdplanerna baseras på en analys av omvärlden och innehåller prioriterade aktiviteter som är anpassade efter de olika geografiska områdena. Det nya arbetssättet har döpts till Globalt dynamiskt engagemang, GDE. Arbetet bygger på grundpelarna demokrati, akademisk frihet och ansvarstagande.

Mer information om GDE och de olika färdplanerna finns på Medarbetarwebben.

Nu är det slut med slentrianmässiga bullfikor inom den gemensamma förvaltningen.
FOTO: TOMMY SÖDERSTRÖM/ MOSTPHOTOS

Slopade julbord och fikor inom gemensamma förvaltningen

SPARTIDER. Den gemensamma förvaltningen vid LU brottas med en ansträngd ekonomi. Förvaltningschef Susanne Kristensson berättar att det finns ett budgeterat underskott på 45 miljoner. Även om vissa underskott är planerade mot kapital – det vill säga att det finns överskottskapital sedan tidigare som kan täcka kostnaden – har ledningsgruppen för gemensamma förvaltningen identifierat en rad sparåtgärder som gäller för 2023.

I ett mejl till LUM skriver Susanne Kristensson vad som gäller:

- **Inga internat.** "Det gäller de internat LU själva anordnar inom sektionerna. Endagsmöten på annan arbetsplats för till exempel verksamhetsplanering är okej".

- **Inga fikor** på UFLG (universitetsförvaltningens ledningsgrupp), GFLG (gemensamma förvaltningens ledningsgrupp) eller på möten inom sektionerna. "Sektionsgemensamma fikor är okej, men de ska hållas varannan vecka eller mer sällan".
 - **Resor ska begränsas** till ett minimum. "Om det är resor som bekostas inom ram ska bara en person per tillfälle få åka".
 - **Inget julbord.** "Internrepresentation ska minska. Julbord ersätts med jultallrik eller kostnadsmissigt motsvarande".
 - **Ingen förvaltningsfest.** "Men vi behåller föreläsningarna på eftermiddagen, eventuellt med mingel efteråt".
- Inom den gemensamma förvaltningen jobbar drygt 900 personer, enligt uppgifter från 2021.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

Ökad kostnads också hos fakul

SPARTIDER. Med anledning av sparåtgärderna inom den gemensamma förvaltningen har LUM frågat samtliga kanslichefer om det diskuterats eller beslutats om liknande besparingar hos dem och vad de i så fall innebär. Vi har också frågat om kärnverksamheten påverkas av liknande sparåtgärder.

Karin Salomonsson, Humanistiska och teologiska fakulteterna:

– Det finns inga konkreta beslut om besparingar av det slag som den gemensamma förvaltningen har fattat. På grund av ökande hyres- och elkostnader ser vi över hur befintliga lokaler kan användas på bästa sätt. Att ha en buffert i form av upparbetat myndighetskapital visar sig vara värdefullt. I dagsläget påverkas inte kärnverksamheten.

Alf Rosenbäck, Ekonomihögskolan:

– Liksom i övrigt på universitetet har diskussioner påbörjats gällande det ekonomiska läget de närmsta åren. Det finns idag inga konkreta beslut om besparingar. Diskussionerna gäller i första hand lokalkostnader – går det att förtäta för att mer effektivt utnyttja våra lokalytor.

Moa Lindell, Konstnärliga fakulteten:

– Det finns inga konkreta beslut om besparingar av det slag som den gemensamma förvaltningen har fattat. Vi är medvetna om kommande kostnadsökningar avseende el och hyror och varje verksamhet har i uppdrag att planera för dessa. Diskussioner har förts i fakultetsstyrelsen och även i vårt dekanråd och redan nu har vi gjort vissa neddragningar av fakultetsgemensamma satsningar för att bättre kunna möta kommande kostnadsökningar. Fakultetens sammantag-

medvetenhet teterna

na bedömning är att inflationen och övriga kostnadsökningar kommer att driva verksamhetskostnaderna. Därför behöver vi alla ha en kostnadsmedvetenhet när vi planerar och bedriver vår verksamhet.

Mattias Brattström, Medicinska fakulteten:

– Vid Medicinska fakulteten pågår ett brett arbete med att sänka kostnader som belastar fakultetens statsbudgetanslag för forskning och utbildning. Åtgärderna innebär minskade ekonomiska resurser för genomförande av utbildningar och forskning. Från och med 2023 har sänkningar av anslag också gjorts till ett flertal stödverksamheter inom fakulteten. Utöver dessa sänkningar av anslag har allmänna besparingsåtgärder inom stödverksamheter fastställts i fakultetens verksamhetsplan:

- Kompetensutvecklingsinsatser ska främst göras inom ramen för universitetets utbud av kurser/utbildningar.
- Interna möten/dagsinternat med medarbetare ska främst äga rum i fakultetens eller universitetets lokaler.
- Internat med övernattningsbör undvikas.
- Med hänvisning till en ökad andel hemarbete ska en förtätning av arbetsplatser eftersträvas i syfte att minska hyreskostnader.

Veronica Gummesson, LTH:

– Det sker en mängd åtgärder på våra institutioner och varje höst går vi igenom respektive institutions ekonomi. Overheadkostnader är en fråga som ständigt är uppe för diskussion, och vi arbetar för att bli tydligare och bättre på att prioritera arbetsuppgifter och fördelningar. Ett dilemma är att verksamheten gärna lägger till önskemål från stödet men sällan tar bort. Det kommer

också en mängd uppdrag/önskemål från LU centralt som förväntas hanteras. Där prioriterar vi det som är lagreglerat. Det som endast är en ambitionsnivå får ibland avvakta. En stor fråga för hela fakulteten är lokal-kostnader och vilka möjligheter det finns att minska desamma.

Catrin Malmström, Naturvetenskapliga fakulteten:

– Inom fakultetskansliet finns en ständig dialog om hur vi använder våra resurser, särskilt utifrån ett miljö- och hållbarhetsperspektiv. Att identifiera hur vi tillsammans kan genomföra även mindre sparåtgärder är mycket viktigt.

– Inom kansliet har vi bland annat genomfört en analys av nyttjandegraden av våra lokaler och en lokalförtätning. Institutioner och övriga verksamheter inom fakulteten bedrivs självständigt med egen budget. Alla verksamheter följer naturligtvis de riktlinjer som finns.

Helena Josefsson, Juridiska fakulteten:

– Vi har som statligt anställda ett ansvar gentemot skattebetalarna. Inom den statli-

ga sektorn ska verksamheten bedrivas både kostnadseffektivt och med hög kvalitet utifrån givna resurser. Samtidigt har Juridiska fakulteten en ekonomi i balans och vi bedömer kontinuerligt lämpliga åtgärder för att bibehålla såväl en hög kostnadseffektivitet som en god arbetsmiljö och kvalitet.

Malou Engberg de Carvalho, Samhällsvetenskapliga fakulteten:

– Samhällsvetenskapliga fakulteten har inte beslutat om några specifika besparingsåtgärder liknande de som gemensamma förvaltningen beslutat om. Fakultetens totalbudget 2023 visar på ett stort underskott och vi märker av en ökad kostnadsmedvetenhet. Alla institutioner inom fakulteten har budgeterat med underskott, dock är delar av detta planerade satsningar för att förbruka befintligt myndighetskapital. Under 2023 kommer fakulteten noggrant följa upp kostnadsutvecklingen. Ett pågående besparingsarbete är att förtäta användandet av våra lokaler, både undervisningslokaler och kontor.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

FOTNOT: Svaren har kortats något. De finns i sin helhet på lu.se/lum

Underskott på hundra miljoner i universitetets budget

EKONOMI. Universitetets omsättning väntas nå tio miljarder i år. Samtidigt redovisar alla fakulteter ett underskott i sina budgetar för 2023.

Universitetet påverkas av inflation och höjda priser. När universitetsstyrelsen klubbade igenom årets budget tidigare i år kunde man konstatera att den visar ett underskott på hundra miljoner kronor. Merparten av de pengarna, 90 miljoner, utgör ett underskott inom forskning medan resterande tio miljoner är underskott inom utbild-

ning. Samtliga fakulteter redovisar ett underskott i sina budgetar i år.

Förra året landade omsättningen på 9,9 miljarder och de externa bidragen ökade med nästan 300 miljoner kronor jämfört med året före. I år räknar man med att universitetet för första gången passerar tio miljarder i omsättning.

Rektor Erik Renström har på sin blogg lyft fram tryggheten i att universitetet har en buffert i form av myndighetskapital som gör att planerade satsningar trots ekonomiskt ansträngda tider kan bli verklighet.

Humanist- och teologdagarna:

Utbildning bidrog till mer rättssäkra beslut för ensamkommande barn

HUMANIORA/TEOLOGI. Mellan 2015 och 2017 sökte närmare 45 000 ensamkommande barn asyl i Sverige på grund av väpnade konflikter och fattigdom.

På årets HT-dagar 14–15 april talar forskarna Dan-Erik Andersson och Johanna Gustafsson Lundberg om de ensamkommande barnen och mottagandet av dem. Vilka är erfarenheterna och hur kan de bidra till byggandet av ett gott samhälle?

Kollegorna Johanna Gustafsson Lundberg, forskare i tros- och livsåskådningsvetenskap, och Dan-Erik Andersson, forskare i mänskliga rättigheter, var båda engagerade privat i mottagandet av barnen 2015. Johannas man arbetade på HVB-hem och Dan-Erik var god man till ett par tonårsskallar från Afghanistan. Det ledde till ett forskningsprojekt om de ensamkommande barnen med finansiering från bland annat LMK-stiftelsen.

– Vi valde att titta på institutionerna som tog emot de ensamkommande barnen. Johanna tittade på HVB-hemmen och skolan tillsammans med kollegan Sinikka Neuhaus. Jag tittade på gode män och Migrationsverket, säger Dan-Erik Andersson.

SAMTIDIGT blev han kontaktad av handläggare på Migrationsverket som stod handfallna inför asylärendena som gällde konvertiter. De skulle fatta beslut om det var en genuin konversion och vilken risk de skulle utsättas för om de skickades tillbaka till sitt hemland.

– Kyrkor kritiserade Migrationsverket för att asylprocessen skedde rättsosäkert. Men det här är inga lätta frågor. Hur bedömer man om någon har en genuin tro?

Dan-Erik Andersson och Johanna Gustafsson Lundberg föreläser på HT-dagarna.

FOTO: GISELA LINDBERG OCH SUSANNE EWERT

I samarbete med Migrationsverket och kyrkliga företrädare utarbetades en pilotkurs om konversionsärenden i asylprocessen för handläggare och beslutsfattare på Migrationsverket.

– Idén var att bidra till mer rättssäkra beslut. Kursen ställer frågor som: Vad är en konvertit och konversion? Vad innebär det att byta religion? Fokus ligger både på dem som bedömer och de som bedöms.

UTBILDNINGEN HAR GJORT att Migrationsverket och kyrkan förstår varandras verksamheter bättre. Kursen ska nu erbjudas till hela Migrationsverkets personal.

Forskningsprojektet gav bland annat insikten att många av konflikterna fanns mellan de olika mottagande institutionerna och inte enbart eller ens i första hand mellan barnen och det svenska samhället.

– Institutionerna hade olika ambitionsmål och roller som krockade med varandra. Till exempel hade skolan fokus på studieresultat och HVB-hemmen på att lära barnen saker man lär i en familj – och mellan

dessa ambitionsmål uppstod konflikter.

Med erfarenheterna från flyktingmottagandet 2015 har det svenska samhället blivit bättre och kommer att kunna växla upp snabbare vid en liknande situation, menar Dan-Erik Andersson.

– Det finns en bättre beredskap idag och man vet hur mycket stress systemet klarar. 2015 var det undergångsstämningar, men de besannades ju inte och det har gått bra för många av de ensamkommande barnen.

GISELA LINDBERG

HT-DAGARNA

Årets Humanist- och teologdagar hålls den 14–15 april på LUX. Då kommer ett 30-tal av HT:s forskare ge öppna föreläsningar på temat Nya horisonter. Rausingpristagaren, författaren och kritikern Malte Persson, föreläser och tar emot priset kl 12 på lördagen. Mer information finns på ht.lu.se/htdagar

Datalagring och backup hör till det basutbud som universitetet ska erbjuda centralt för att förbättra säkerheten. FOTO: DOURLEAK/SHUTTERSTOCK

Centraliserat IT-stöd ska öka säkerheten

IT-TJÄNSTER. Idag lever universitetet inte upp till säkerhetsmässiga och legala krav på IT-säkerhet. Nu ska det bli ändring. Stöd och tjänster kring IT ska stärkas.

De IT-relaterade säkerhetshoten blir fler och de legala kraven på hög IT-säkerhet ökar. Krav som även finansärer och samarbetspartners ställer: är säkerheten inte hög vill de inte samarbeta och minst av allt dela data. Samtidigt kräver verksamheten vid universitetet mer IT-stöd- och tjänster, inte minst i form av lagring och backup.

Vid ett välbesökt möte nyligen presenterade universitetsledningen inriktningen för framtidens IT-tjänster vid LU:

- Universitetet ska ha ett basutbud av gemensamma IT-tjänster som täcker verksamhetens generella behov.
- IT-infrastrukturen bör i möjligaste mån var uppbyggd så att den kan stödja både universitetsgemensamma och lokala tjänster.

- Universitetsgemensamma tjänster ska inte anpassas för att stödja lokala tjänster som dubblar en tjänst i basutbudet.

FRAMTIDEN INNEBÄR likriktning och en viss centralisering. Enligt vicerektor Viktor Öwall som har frågor om IT-säkerhet och datalagring på sitt bord måste alla i framtiden uppfylla legala krav och säkerhetskrav, annars tillåts det inte av universitetet. Man kommer till exempel inte att kunna installera vilken programvara man vill på sina datorer.

Det basutbud som universitetet ska erbjuda centralt handlar bland annat om datalagring och backup. Tjänsterna ska vara gratis för användarna. Arbetet med IT-tjänsterna är prioriterat och ska gå snabbt. Men innan det är dags för beslut ska verksamheten lämna in listor på de krav man ställer på framtidens IT-stöd och tjänster. Sex till åtta månader efter rektors beslut är tanken att infrastrukturen för lagring och backup ska vara på plats.

JAN OLSSON

Snabbspår för bolagsidéer

INNOVATION. LU Business Track. Så heter universitetets nya snabbspår för att hjälpa fram idéer och forskningsresultat till att bli tillväxtbolag.

Det är inte länge sedan LU Business Lab sjösattes, en paraplyorganisation för LU Innovation och universitetets holdingbolag LU Holding. Nu är det dags för LU Business Track, ett program inom Business Lab för att snabba på resan från första kontakt till färdigt bolag på marknaden.

LU Business Track utmärks av arbetsmetoden där ett team skapas runt ett nav bestående av forskaren och det forskningsbaserade projektet. I teamet ingår också en innovationsutvecklare som är expert på affärsmodeller och målgrupper, samt en portföljförvaltare från LU Holding med spetskompetens inom bolagsbildning och investeringar.

Dessutom används ett nätverk av industriell expertis för att få in rätt kompetens i styrelsen och knyta kontakter till bolaget.

LU Business Track är riktat till forskare vid universitetet vars forskningsresultat kan leda till nya metoder, produkter eller tjänster med potential att bli bolag som tar in riskkapital.

100 miljoner till nytt laboratorium

DONATION. NanoLund, universitetets tvärvetenskapliga center för nanovetenskap, får hundra miljoner kronor fördelat på fem år från Olle Engkvists stiftelse för att bygga upp ett nytt och modernt laboratorium.

Nanolab Science Village ska ligga i nära anslutning till ESS och MAX IV, vilket väntas ge forskarna "unika möjligheter att förse mänskligheten med ny kunskap för en hållbar civilisation".

Malmö Lives konsertsal ska fungera som en experimentell miljö i samverkansinitiativet, berättar koordinatören Jesper Larsson. FOTO: KENNET RUONA

Tar fram nya sätt att förmedla kultur

TVÄRVETENSKAP. Hur ska vi hitta nya metoder för att producera och tillgängliggöra kultur?

Det är frågan för ett nytt tematiskt samverkansinitiativ som nyligen har beviljats anslag om tre miljoner kronor på tre år.

Sätt dig skönt i soffan där hemma och låt dig absorberas av en symfoniorkesters magiska tolkning av Beethovens femma med samma upplevelse som om du var på plats i konsertsalen. Välj kameravinkel, inzoomning, klippning, ljudkvalitet och extra bakgrundsinformation om verket som spelas eller chatta med andra i den digitala publiken.

– Den snabba digitaliseringen av scenkonsten har öppnat upp nya världar för hur publiken kan ta del av kultur där vi måste tänka nytt så att konsumenterna blir aktiva istället för passiva, säger koordinatören

Jesper Larsson, som har en gedigen bakgrund i kultursektorn från tidigare chefskap för Malmö Live och Kulturhuset Stadsteatern i Stockholm.

I projektet kommer Malmö Lives konsertsal att fungera som en experimentell miljö i form av ett living lab. Ett av målen med initiativet är att i framtiden nå ut till nya grupper som inte vanligtvis tar plats i konsertsalen på Malmö Live.

– Vi skulle kunna koppla in skolor och bibliotek och få till en bra plattform för barn och unga. Vi skulle även vilja nå ut till vårdhem och fängelser. Samtidigt har projektet en väldig uppsida – vi tänker inte förstöra eller förändra formatet för dem som redan nu älskar detta.

FORSKARE KOMMER att titta närmre på frågor som rör utveckling av nya digitala lösningar, inklusive artificiell intelligens, utveckling av nya affärsmodeller och juridiska frågor bland annat kring upphovsrätt och personlig integritet. Studenter kommer även att involveras i form av olika projekt-kurser och examensarbeten.

Det tematiska samverkansinitiativet leds av Sanimir Resic, dekan på Konstnärliga fakulteten. Förutom Konstnärliga fakulteten ingår även LTH, Ekonomihögskolan och Juridiska fakulteten samt ett antal externa samarbetspartners som AXIS och Amazon i initiativet.

BODIL MALMSTRÖM

FYRA NYA SAMVERKANSINITIATIV

Gemensamt för Lunds universitets tematiska samverkansinitiativ är att de är ämnesöverskridande, inkluderar flera fakulteter, samt även externa samarbetspartners i Sverige och världen.

- **Existentiell resiliens, estetik och mellanmännisklighet.** Utgångspunkten är att estetiska upplevelser, kontemplativ inlevelse och utvecklandet av mellanmännisklig empati kan stärka människans inneboende kraft.
- **Klimatneutrala städer 2030 – Öppen akademi.** Syftet är att skapa en kunskapsplattform för samverkan kring klimatneutrala städer.
- **Nya metoder för att producera och tillgängliggöra kultur.** Initiativet vill ta fram ett helt nytt sätt för att producera och tillgängliggöra exempelvis en konsert till en digital publik.
- **Pandemics and Alertness.** Initiativet vill förstå, bekämpa och förbereda samhället för viruspandemier.

Utvecklar science center för humanvetenskaper

POPULÄRVETENSKAP. I vår börjar det ettåriga pilotprojektet Medvetenskapens hus – ett slags science center, men där laborationerna kan röra mänskliga rättigheter eller språk och sker genom interaktiva konstupplevelser. Förhoppningen är att Medvetenskapens hus ska permanentas.

– Ofta har den här typen av interaktiva utställningar en naturvetenskaplig eller teknisk utgångspunkt. Nu vill HT-fakulteterna tillsammans med LU:s övriga fakulteter göra något motsvarande om till exempel frågor som mänskliga rättigheter eller demokrati. Eller för den delen klimatfrågor, men från en annan gestaltande utgångspunkt, säger Johannes Persson, dekan vid HT-fakulteterna.

MEDVETENSKAPENS HUS riktar sig till alla. Ett underliggande mål är att försöka nå ut till grupper i samhället som vanligtvis inte besöker den här typen av kunskapsattraktioner. Tanken är att bland annat skolklasser, pedagoger som vidareutbildar sig, SFI-grupper och andra intresserade kan komma till universitetet för att utforska frågor som rör medvetandet. Exempel på sådant som ska gå att utforska är fördomar och omdömesförmåga.

Medvetenskapens hus överskrider fakultetsgränserna. Det är ett samarbete mellan forskare, studenter och universitetets profilområden där verksamheten riktar mot det omgivande samhället. Genom samverkan testas nya modeller och former för att förmedla kunskap.

UNDER ÅRET ska innehållet utvecklas genom samverkan mellan forskare och konstnärer som tillsammans utforskar, arbetar med prototyper, prövar laborativa gestalt-

Johannes Persson hoppas att Medvetenskapens hus ska öka intresset för ämnena inom HT-fakulteterna. FOTO: JOHAN PERSSON

ningsformer och skapar mindre testutställningar.

Pilotprojektet kommer troligen att ha Akustikhallen på LTH som hemvist. Lokalen lämpar sig för prototypbyggande. Målet är också att göra "work in progress", det vill säga publika nedslag på olika platser, till exempel på LUX och Skissernas museum för att visa att medvetenskap verkligen skapar möten mellan naturvetenskap, teknik och humanvetenskap.

– Vi behöver förnya samhällets intresse för vad vi gör inom våra ämnen på HT-fakulteterna och hur de passar ihop med andra vetenskaper. Det bästa utfallet av projektet är om vi lyckas skapa något alldeles unikt i Lund som folk finner nöje i att besöka, säger Johannes Persson.

Nyligen anordnades två möten för att utveckla innehållet i Medvetenskapens hus. Varje möte hade sitt eget tema: det ena "tid", det andra "vem eller vad har rättigheter?"

GISELA LINDBERG

Samverkansinläring hjälper 4 000 studenter

PEDAGOGIK. Mer än 4 000 studenter deltar varje år i samverkansinläring (SI) vid universitetet. Till sin hjälp har de omkring 235 SI-ledare, studenter som själva läst den aktuella kursen, gått en ledarutbildning och sedan fungerar som förebild och guide när studenterna träffas i mindre studiegrupper.

Ett studiegruppspass bygger på att studenterna tillsammans diskuterar kring ämnet, frågeställningar och problem med SI-ledaren som bollplank. Vid ett SI-pass lär sig studenterna bland annat fungerande studieteknik.

LU erbjuder SI på omkring 160 olika kurser vid sju fakulteter. Syftet med SI är att hjälpa studenter att ta sig igenom kurser, ofta inledande och kanske svåra kurser.

Centralt är det Europeiskt centrum som arbetar med SI. Den 9 maj anordnas för tionde gången den årliga SI-ceremonin i Tegnér's matsalar. Vid ceremonin tackas avgående SI-ledare med diplom. Dessutom uppmärksammas medarbetare och institutioner som arbetar med SI-programmet.

Samverkansinläring (Supplemental Instruction) är en pedagogisk modell som utvecklades i USA på 1970-talet. Modellen har funnits i Sverige sedan 1993.

FOTO: JOHAN PERSSON

Sameh Egyptsons avhandling är en av de mest uppmärksammade – och kritiserade – som lagts fram i Lund på många år. Från början ett slags fredsprojekt för att främja dialog och samtal mellan teologer inom islam och kristendom har hans forskning tjugo år senare landat i en mer än 740 sidor tjock skrift om politisk islam och dess inflytande och påverkan på Sverige.

Hatad och hyllad

Det har inte varit forskning på heltid i tjugo år för Sameh Egyptson. Han har även hunnit med att starta ett turistföretag som han drivit vid sidan av doktorandstudierna.

Det har skrivits spaltmeter efter disputationen den 10 februari då avhandlingen godkändes av betygsnämnden med rösterna 2–1. Efteråt har kritiken varit hård och avhandlingen har anmälts (se ruta nedan). Självsäger Sameh Egyptson att han fått motta både hat och hyllningar. Inget däremellan.

– Det enda jag håller med kritikerna om till ett hundra procent är att jag borde ha lagt fram avhandlingen på Statsvetenskapliga institutionen, inte här på HT, säger han.

VISSA SKULLE SÄGA att Sameh Egyptson har bytt spår i sin forskning under de två decennier som han hållit på. Självsäger han att besvikelse och grusade förhoppningar om en dialog mellan teologer från olika världsreligioner har förändrat både honom och inriktningen på hans forskning.

– Jag har alltid strävat efter att förstå. Jag var en naiv idealist och optimist när jag började. Då hoppades jag kunna bidra till en sådan dialog, men jag insåg tidigt att vissa grupper och människor inte vill ha ett öppet samtal. Sedan dess har jag velat förstå varför samtal inte är en framkomlig väg.

SAMEH EGYPTSON växte upp i Egypten i en koptiskt kristen familj. I skolans religionsundervisning framhölls islam som den enda sanna religionen medan kristendom nedvärderades, berättar han. Även om han själv inte är troende – han betecknar sig som agnostiker – är tankarna på barndomens religionsundervisning, präglad av misstänksamhet gentemot andra trosriktningar, något han burit med sig genom livet och velat förändra.

I tonåren var han aktiv socialist och hade stora förhoppningar om en arabisk vår många år innan den blev verklighet. 23 år gammal flydde han från Egypten på grund av sin politiska övertygelse och aktivism. Han kom till Sverige och det var här han tog namnet Egyptson. Från Egypten hade han med sig en universitetsexamen och en examen från Koptiska institutet. Efter studier i islamologi och teologi i Uppsala och Lund blev forskningsområdet ”interreligiösa relationer”.

– Det här var samtidigt som islamiska friskolor började uppmärksammas i Sverige och jag såg att undervisningen ofta liknade den jag fått i Egypten. Jag tycker inte att religionsundervisning ska bedrivas på det sättet, så mitt mål blev att främja dialog och förståelse mellan religioner.

Som relativt ny doktorand deltog han 2004 i en konferens vid al-Azhar-universitetet i Kairo. Han beskriver konferensen som ett möte mellan teologer inom kristendom och islam där många fina ord om samförstånd och dialog yttrades och att det till och

”Jag vill att Sverige ska fortsätta vara ett öppet land och jag vill inte att vissa skolor ska lära ut religionskunskap på samma sätt som jag blev undervisad när jag var barn.”

med växte fram planer på att teologerna tillsammans skulle skriva en lärobok i religion som skulle kunna användas överallt. Det blev aldrig något med boken och för honom ekade de fina orden om förståelse över religionsgränserna tomma.

Efter konferensen skrev LUM om honom och hans då färskas forskningsprojekt.

I reportaget från 2004 sa han bland annat:

– Vi lever med en mångbottnad religiös, politisk och kulturell konflikt mellan västerlandet/kristendomen och österlandet/islam. Frågan är vad som är dess viktigaste grund – politiken eller religionen? Skulle man kunna minska konflikten genom att börja beskriva varandras religioner på ett mer objektiva sätt, i stället för utifrån den egna religionens värderingar?

När han idag får frågan vad som drivit honom att forska vidare under alla dessa år är svaret viljan att förstå varför misstänksamheten mellan religioner är så svår att överbrygga. Men det finns en annan konkret drivkraft också, och den är privat.

– Sverige har blivit mitt nya hemland och jag har fått barn här. Jag vill att Sverige ska fortsätta vara ett öppet land och jag vill inte att vissa skolor ska lära ut religionskunskap på samma sätt som jag blev undervisad när jag var barn. Det har varit en drivkraft när jag skrivit avhandlingen.

Har du ångrat ditt projekt någon gång?

– Många gånger. Jag har blivit hotad och har bara fått skit för allting.

Varför är du så öppen om du hotas?

– Jag är inte feg. Mina föräldrar var inte fega så varför skulle jag vara det? Jag vill leva fritt även om jag möts av hot. Det är sådan jag är som person.

**TEXT: JAN OLSSON
FOTO: KENNET RUONA**

SAMEH EGYPTSONS AVHANDLING

Sameh Egyptson disputerade den 10 februari på avhandlingen ”Global politisk islam? Muslimska brödrskapet & Islamiska förbundet i Sverige”. Betygsnämnden godkände med rösterna två mot en. Kritiken handlade bland annat om att begrepp inte förklarades och inte sattes i ett sammanhang samt brister i den vetenskapliga metoden.

Avhandlingen är anmäld till Nämnden för prövning av oredlighet i forsk-

ning (Npof). Den har också anmälts till Överklagandenämnden för etikprövning (Önep). Anmälningarna handlar om att namngivna personer pekats ut och att det borde ha funnits ett etikprövningstillstånd. Anmälningarna tar också upp påstådda brister i metoden och att avhandlingen sägs innehålla många felaktigheter.

Vid LUM:s tryckning var ärendena inte avgjorda.

Hur aktiva får forskare vara i samhällsdebatten?

”Forskare behöver bli mer medvetna om sin roll”

Frågan om forskare som agerar som aktivister har aktualiserats den senaste tiden, bland annat i och med Sameh Egyptsons avhandling och stormningen av Melodifestivalen, då en doktorand från Lunds universitet sprang upp på scenen med ett klimatbudskap. Och även om ämnet i sig inte är nytt, är det bra att det nu debatteras, menar Mia Liinason, professor i genusvetenskap.

Mia Liinason har forskat om aktivism i många år och nyligen publicerades hennes bok med fokus på rörelser som kämpar för kvinnors och hbtqi-personers rättigheter i Skandinavien, Turkiet och Ryssland. I sin avhandling om genusvetenskapens framväxt 2011 diskuterade hon frågor som på nytt har blivit aktuella i och med den uppmärksammade avhandlingen och händelserna inne i Malmö arena.

– Det handlar om hur vi som forskare ska förhålla oss till att det finns politiska intressen i vår forskning och hur vi kan behålla vårt oberoende till politikernas intressen, säger hon.

FÖRRA ÅRET skrev drygt 2 000 forskare under en debattartikel i Aftonbladet med konkreta förslag på åtgärder för att rädda klimatet. Artikeln riktade sig specifikt till landets politiker. Mia Liinason säger att hon har förståelse för att detta sker eftersom vi är i ett exceptionellt läge när det gäller klimatet.

– Men ett problem som uppstår när forskare kräver konkreta politiska förändringar är att de hoppar över ett led. Det är politikernas uppgift att komma fram till ett beslut, baserat på olika så kallade målkonflikter.

Kan förtroendet för forskning skadas om vissa sticker ut hakan på det sättet i samhällsdebatten? Det kan hända, menar Mia

– Forskare måste få reagera och agera, frågan är hur, säger Mia Liinason. FOTO: ERIK THOR

Liinason. En forskare som tydligt driver en egen agenda riskerar att skada förtroendet inte bara för sina egna forskningsresultat, utan för forskning i allmänhet. Men det är en balansgång, för samtidigt verkar inte forskare i ett vakuum.

– Akademin är en del av verkligheten, vi ska inte sitta här och inte bry oss om vad som händer. Vi måste också reagera och agera, frågan är hur. Forskare behöver bli mer medvetna om vad som är forskarens roll. Och för forskare är det, när allt kommer omkring, kunskapen som är det viktiga.

ÄVEN OM MAN HOPPAS att ens forskning ska väcka uppmärksamhet får det inte bli ett självändamål, menar Mia Liinason.

– Det kan vara lockande att vara lite chockerande, men jag tycker att forskare behöver bli bättre på att hitta olika forum för att komma ut med sin forskning. Dagens uppmärksamhetsekonomi har ett kort minne, och uppmärksamheten drar snabbt för-

bi. Jag tycker också att allmänheten har ett ansvar att söka upp forskning för att kunna fatta kunskapsbaserade beslut.

För doktorander kan det vara svårt att veta hur man ska gå tillväga för att etablera sig som en expert inom sitt område. Mia Liinason råder alla som är nya i forskarvärlden att lita på den vetenskapliga metoden och kunskapsutvecklingen.

– Som forskare vill man förstå mer om verkligheten och hitta lösningar på olika problem. För doktorander kan det vara viktigt att komma ihåg att kunskapsutveckling i sig innebär förändring. Forskning tar tid, men vetenskaplig kunskap har en tyngd som gör att den kan ligga till grund för förändring i samhället. Allmänheten behöver även kunskap för att kunna fatta välinformerade, beslut. Det här är ett jätteviktigt område som vi absolut borde prata mer med doktoranderna om.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

ChatGPT: Optimizing Language Models for Dialogue

Hur ska universitetet hantera ChatGPT – chattbotten som kan svara på det mesta, även tentafrågor, på ett kick?

FOTO: ROLF VAN ROOT/UNSPLASH

Det talas mycket om ChatGPT just nu – en av de chattbaserade AI-tjänsterna som levererar svar på alla tänkbara frågor på några sekunder. Men den nya tekniken genererar inte endast svar, utan väcker också många frågor. För att få koll på vad alla pratar om har LUM provat chattbotten.

Chatta med botten!

Det är enkelt att komma igång – det enda som behövs är en inloggning på chattens webbsida. Väl inne är botten direkt redo för dialog:

”Hur fungerar ChatGPT? Förklara för lärarna av LUM.” Efter ett par sekunder dyker svaret upp:

”ChatGPT är en djupinlärningsmodell som tränats på stora mängder textdata. Den använder transformerarkitektur för att förstå sammanhanget i text och genererar svar eller lösningar. Användaren interagerar med modellen och feedback används för att förbättra svaren.”

Språket i svaret är lite stiltigt och beskrivningen svår att förstå för en lekman. Det får bli en omformulering av frågan:

”Hur fungerar ChatGPT? Förklara för ett barn.” Svaret blir då:

”ChatGPT är som en smart person i datorn som har läst väldigt många böcker och texter. Den har lärt sig förstå språket och kan svara på frågor eller hjälpa till med uppgifter som kräver språkförståelse. När du ställer en fråga till ChatGPT, tänker den tillbaka på allt den läst och ger dig ett svar baserat på vad den lärt sig. Det är som att ha en super smart vän i datorn som kan hjälpa dig med allt som handlar om ord och språk!”

Nu blev det lättare att hänga med. Men hur smart är egentligen kompisen i datorn – den digitala vännen som säger sig vara supersmart men ändå särskriver?

Vän eller inte – chattbotten får ännu en chans med frågan ”Förklara ChatGPT för nybörjare”. Men när svarets inledande ord lyder ”ChatGPT är en smart datorprogram (...)” så tar vänskapen slut.

Men känslan efter alla ställda frågor –

ChatGPT

ChatGPT är en chattbot som bygger på GPT3 – tredje generationens ”generative pre-training transformer”. Chattbotten ger sken av att vara en sökmotor men bör egentligen beskrivas som en språkmodell som, genom att ha tränats på en stor mängd textdata, kan väva samman texter på ett sätt så att människor uppfattar det som svar på en fråga. Utvecklingen går snabbt – nu är också fjärde generationens GPT här: GPT4.

och snabbt levererade svar – är ändå någon sorts dåligt samvete. Ska vi sluta vara vänner för att botten inte har koll på svenska ▶

FOTO: ÅSA HANSDOTTER

Elin Bommenel leder projektet om att förebygga vilseledande vid examination.

FOTO: JESSIKA SELLERGRÉN

Håkan Eftring tänker börja arbeta med tentafrågor på ett nytt sätt.

► skrivregler? När frågorna ställs på engelska blir ju återkopplingen mycket bättre. Tanken börjar svindla – finns det egentligen några gränser för användningen?

ETT ANVÄNDNINGSSOMRÅDE som oroar lärare är möjligheten att fuska. Under hösten 2022 inledde Lunds universitet ett pilotprojekt för att utreda hur universitetet kan förebygga vilseledande vid examination. Projektet leds av Elin Bommenel, universitetslektor i tjänstevetenskap.

– Ett sätt att minska oron är att lära känna chattverktyget, säger hon, och nämner några saker som lärare bör fundera över: Vilken sorts frågor ger användbara svar? Vilken nivå är det på svaren som ges av studenterna på provfrågorna? Finns det några mönster i svaren som gör det möjligt att förstå när de kommer från en botten? Inser studenterna när språkmodellen varit kreativ och hittat på fiktiva svar?

Elin Bommenel poängterar att om läraren frågar efter mänsklig förståelse kring

något så kan inte AI ge det. Hon kallar det för "lärarens frälsning" eftersom det blir svårare att fuska med hjälp av chattbotten när frågorna handlar om analys eller ett kritiskt förhållningsätt.

– Chattbotten svarar ofta mycket generellt på komplexa frågor, och märkliga fel uppenbarar sig när den tvingas hitta på i avsaknad av tillgänglig information. När botten används på engelska är språkstrukturen och grammatiken ofta övermänniskt bra – och så bra formulerar man sig sällan.

Men lärare kan ändå behöva fundera över hur examinationsmomenten ska gå till, menar hon.

HÅKAN EFTRING, universitetslektor i rehabiliteringsteknik, håller med. Han har funderat mycket över användarperspektivet – både hos lärare och studenter – och har insett att han behöver arbeta med examinationsfrågorna på ett nytt sätt eftersom han inte vill förbjuda studenterna att använda AI.

– Om jag förbjuder användandet av chattbotter, kommer jag då kunna upptäcka om de använt AI eller ej när de besvarar sina frågor?

Han konstaterar att han i högre grad behöver be om studenternas egna exempel när de examineras, och att en av konsekvenserna blir fler muntliga tentor och mer examination på plats.

– Jag vill vara säker på vem jag bedömer. Att det är studenterna jag examinerar och inte en chattbot, säger han.

JESSIKA SELLERGRÉN

MER OM AI I UNDERVISNINGEN

Lunds universitet har tillsatt en arbetsgrupp för att fånga upp lärarnas frågor om ChatGPT och hur man kan upptäcka användning av chattbotten, hur examinationer kan utformas, men också hur verktyget kan användas för att utveckla lärandet och undervisningen. Läs mer i nästa artikel och på education.lu.se/undervisnings-tips/ai-i-undervisningen

ChatGPT –

Vissa beskriver det som en revolution, andra är oroliga för att ChatGPT ska ta deras jobb. Sedan finns de som nyfiket testat sig fram, medvetna om att vi befinner oss i ett tidigt skede, men ändå kostar på sig en försiktig optimism.

Markus Lahtinen är universitetsadjunkt i informatik på Ekonomihögskolan. Han ser inte nödvändigtvis ChatGPT som en revolution, men är optimistisk inför hur man kan använda det som ett kraftfullt verktyg.

– Än så länge finns ganska få exempel på användningsområden, så även vi forskare testar oss fram i stor omfattning. Jag förhindrar det inte i mina klasser, utan tycker det är bra att vi bryter olika mönster, säger han.

TILLSAMMANS med Björn Svensson, studierektor och universitetsadjunkt inom informatik, ingår han i en arbetsgrupp som universitetet tillsatt för att titta på möjligheterna i undervisningen, men också ge förslag på hur man kan motverka fusk som AI möjliggör.

De är i grunden positiva till utvecklingen och poängterar särskilt att studenterna nu fått tillgång till ett produktivt verktyg och en coach som är tillgänglig för dem dygnet runt. ChatGPT ger enorma fördelar i form av rådgivning eller att informatikstudenterna kan få kod skriven på några ögonblick, vilket annars skulle tagit timmar.

FÖR DEN SOM TROR att det nu bara är att packa ihop och låta chattbotten göra jobbet är de noga med att betona att kvaliteten på svaren är helt beroende av hur frågorna formuleras. Har man mer kunskap innebär det att man som användare kan ställa mer insiktsfulla frågor, vilket sedan

fusk, hjälp eller digital killgissning?

ChatGPT svarar på allt – mer eller mindre korrekt. FOTO: EMILIANO VITTORIOSI/UNSPAH

återspeglas i svaren. De är också noga med att poängtera att studenterna fortfarande ansvarar för och förväntas kunna svara för allt de lämnar in.

SEDAN HAR CHATGPT flera begränsningar. Även om den kan mycket så är den tränad på data fram till år 2021. Nyare data är bristfälligt. Däremot svarar den alltid, ofta självsäkert och övertygande. Björn kallar det AI-konfabulering, eller AI-hallucination, något som i vardagsspråk närmast blir digital killgissning. Svaren, även de med källhänvisningar kan också behöva kollas så att det faktiskt är riktiga artiklar bakom. Källkritik och kunskaper i ämnet kommer alltså även fortsatt vara avgörande för goda studieresultat.

– Det viktigaste budskapet är att vi måste bryta isen. Jag vill uppmuntra alla kollegor inom Lunds universitet att bygga upp sina åsikter utifrån att testa verktyget själva. Skapa ett konto och lägg 15 minuter på att ställa de frågor du vill. Det är en bra början, säger Markus Lahtinen.

Sannolikt kommer examinationsmiljön

att behöva ändras. Det kan handla om att lägga till muntliga moment till hemtentor, mer salstentor, eller andra kompletterande moment. Björn Svensson håller med om betydelsen av att all personal på universitetet testar AI-baserade verktyg. Han föreslår att man som lärare kan testa genom att skriva in tentamensfrågor för att se vilka svar som genereras. Han har själv genomfört en kurs i informatik där studenterna inte fick skriva något själva, utan allt inlämnat material måste vara AI-genererat. ChatGPT kan också användas för att exempelvis ta fram nya övningsuppgifter.

I dagsläget blir botten snabbt överbelastad när det är för många inloggade, så det går inte att integrera den helt i undervisningen. Dessutom finns redan betaltjänster, vilket kan komplicera tillgängligheten. Markus Lahtinen menar att universitetet måste ta hänsyn till sådana kostnader och vad som är rimligt att lägga på studenterna. Samtidigt är han personligen övertygad om att en produkt som kan höja ens produktivitet är en god investering.

FOTO: JOHAN PERSSON

Markus Lahtinen vill uppmuntra alla kollegor att testa verktyget själva.

FOTO: PETER KJÄLLKVIST

Björn Svensson betonar att källkritik och kunskaper i ämnet även fortsatt kommer vara avgörande för goda studieresultat.

– När det kommer till kritan så måste AI-baserade verktyg ses som medel för att nå målet, där målet är att studenterna uppfyller de krav som kursen ställer, säger Björn Svensson.

PETER KJÄLLKVIST

BJÖRN SVENSSONS RÅD TILL LÄRARE OM ChatGPT

- Lär studenterna hur de kan använda ChatGPT på bästa sätt i just ditt ämne.
- Lär dem vad AI-konfabulering innebär och hur man bäst granskar svaren.
- Lär dem skriva bra frågor.

Tvååriga Arvid ska snart genomgå sin tredje hjärtoperation. Denna gång blir ingreppet både säkrare och snabbare, tack vare en ny simuleringsmetod som forskare utvecklat för hjärtsjuka barn.

Tragisk förlust av patient ledde till ny forskning

Det är måndag eftermiddag på avdelning 67 på Skånes universitetssjukhus och i ett av mottagningsrummen ligger tvååriga Arvid och får sitt hjärta kontrollerat. TV-skärmen ovanför britsen visar en tecknad film som han förnöjsamt ligger och tittar på. På den andra skärmen ser Petru Liuba, hjärtläkare på Barnhjärtcentrum och forskare vid Lunds universitet, hur blodet flödar genom Arvids hjärta. Trots sin unga ålder, har han redan genomgått två hjärtoperationer och nu pågår förberedelserna inför ytterligare en operation.

ARVID är ett av runt 2 000 barn som varje år föds med hjärtfel i Sverige. Han har ett så kallat enkammarhjärta och opererades första gången när han bara var några veckor gammal. För trettio år sedan överlevde inte barn med enkammarhjärta, men idag är prognosen god. Inte minst för den nya digitala beräkningsmetod

som Petru Liuba och hans kollega Petter Frieberg, läkare och doktorand vid Lunds universitet, har utvecklat.

– Metoden som hjälper oss att räkna ut blodflödet, baseras på en kombination av magnetröntgen och hjärtkaterisering. Alla

siffror läggs in i ett program som simulerar olika behandlingsscenarier, vilket innebär att det nu tar fem till tio minuter istället för fyrtio timmar att räkna ut hur olika ingrepp påverkar blodflödet under operationen. Ingreppet blir säkrare, barnet återhämtar sig snabbare och risken för komplikationer minskar, säger Petru Liuba.

För sjuttio år sedan, när han var på väg att etablera sig som kardiolog och

Petru Liuba undersöker tvååriga Arvid inför operation.

barnläkare, skedde det som inte får hända – han förlorade en av sina små hjärtpatienter i en oväntad komplikation.

– Det berörde mig mycket och det var extremt jobbigt. Vad hade gått fel? Och hur kunde jag förebygga att samma sak skedde igen?

Den tragiska händelsen var starten till hans första kliniska forskningsprojekt som handledare, och sedan dess är det just möjligheten att förbättra vården och göra livet bättre för hjärtebarnsfamiljerna som driver hans forskning.

– Det finns en hel del barn med medfödda hjärtfel som inte får den bästa behandlingen. Patienterna är förhållandevis få och det finns en stor heterogenitet inom samma diagnos – ingen patient är den andra lik. Det innebär stora utmaningar för oss att försöka hitta individuella behandlingar, och forskningen är enormt viktig.

SOM LEKTOR undervisar Petru Liuba även läkarstudenterna under deras nionde termin. En del av studenterna återkommer när de är klara med sina studier, för att bli doktorander i olika forskningsprojekt. Petru Liuba åker också regelbundet till länder som Rumänien, Moldavien och Bosnien för att undervisa i nya tekniker och behandla hjärtebarn på frivillig basis.

– Det är en jättstor skillnad mellan vården i öst jämfört med väst. Barnkardiologi är till exempel ingen egen specialitet i Rumänien, och även om de vill genomföra vår svenska modell tar det tid och pengar att bygga upp systemet. Detta är ett sätt för mig att bidra med kunskap och hjälp.

HANS SENASTE forskningsprojekt handlar om att utveckla nya metoder för att tidigt hitta kritiska hjärtfel och förstå vilken operationstyp som är mest lämplig. Petru Liuba opererar själv genom så kallad hjärtkateterisering, vilket innebär att man för in en plastslang till hjärtat via kärl i ljumskan, halsen eller handleden. På så sätt behöver man inte öppna upp bröstkorgen. Men det gäller att veta vilka patienter som kan opereras med kateter och vilka som behöver klassisk kirurgi. Och inte minst när i tiden man ska utföra operationen.

Petru Liuba åker regelbundet till Rumänien, Moldavien och Bosnien för att undervisa i nya tekniker och behandla hjärtebarn på frivillig basis.

– Ett hjärta hos ett nyfött barn är ungefär fyra centimeter från tak till spets. Risken för komplikationer är mycket större när man opererar på så små patienter, och det gäller att göra en grundlig utredning för att kunna välja rätt behandling och veta hur länge man kan vänta med en operation. Tajmingen är något av det svåraste med att vara barnkardiolog.

I FYRA-FEMÅRSÅLDERN börjar barnet kunna berätta om sina upplevelser på ett mer sammanhängande sätt. En del av Petru Liubas arbete, som bland annat kommer att leda till en doktorsavhandling under hösten, handlar om att förbättra informationen till hela familjen. De flesta föräldrar har googlat en hel del innan de kommer till avdelningen och frågorna är många om risker och komplikationer. Det gäller att vara ärlig och transparent för att kunna skapa förtroende.

– Föräldrarna lägger sitt barns liv i våra händer och det är självklart en otroligt svår tid för familjen då många känner sig maktlösa. Hjärtat är så sammankopplat med livet – både bokstavigt och symboliskt. Även här bedriver vi forskning – på hela hjärtebarnsfamiljen – för att kunna bemöta anhörigas oro och stödja dem på rätt sätt när deras barn måste opereras, avslutar Petru Liuba.

TEXT & FOTO: ÅSA HANSDOTTER

PETRU LIUBA

ÅLDER: 52.

URSPRUNGLIGEN FRÅN: Transsylvanien, Rumänien

FAMILJ: Fru, två söner på 24 och 17 år

BOR: Ludvigsborg

Vad behöver man vara bra på som hjärtläkare?

– Planera rätt, bygga ett bra, multidisciplinärt team med rätt kompetens.

Var är det svåraste med att vara hjärtläkare?

– Att fatta rätt beslut om vilken behandlingsmetod som patienten ska få och när i tiden operationen ska ske.

Vad är det bästa?

– Att kunna använda både händer och hjärna och komma hem med en känsla att man gjort allt man kan för att hjälpa patienten.

Vad är du bra på?

– Hm....att vara fokuserad och målmedveten?

Vad är du dålig på?

– Prioritera rätt – vill gärna göra allt på en gång.

Han Somsen hamnade i blåsväder när han, utifrån rådande EU-direktiv, rekommenderade att tamkatter inte skulle få vistas fritt utomhus eftersom de dödar så många fåglar.

FOTO: ANDRZEJ PUCHTA/
SHUTTERSTOCK

Dödshotades när han ville hålla alla katter inne

Han Somsen är ny professor i miljö rätt vid Juridiska fakulteten. Mest känd är han för sin rekommendation att din fågeldödare till katt bör hållas inomhus.

– Människan ser sig själva som herrar på täppan. Det inkluderar deras katter. När detta ifrågasätts blir många mycket arga. Jag fick dödshot, säger Han Somsen.

Han Somsen kommer senast från en professur vid Tilburg University i Nederländerna, då med fokus på EU-rätt. Det finns en koppling här till katterna. Rekommendationen att katternas fria utvistelse bör förbjudas botten i EU:s fågeldirektiv samt art- och habitatdirektiv. Somsens vetenskapliga artikel, som publicerades 2020 i tidskriften Journal of Environmental Law, landade i slutsatsen att direktiven redan idag förbjuder tamkatters fria vistelse utomhus.

När han, tillsammans med kollegan Arie Trouwborst, påpekade att tamkatten enligt dessa direktiv och för den biologiska mångfaldens bästa bör hållas inomhus var det många som ifrågasatte det. "Du måste respektera naturen" och "min katt är lyckligare utomhus" var några av argumenten han mötte.

Detta trots att katter är den största orsaken till fåglars död. Miljontals småfåglar dödas av tamkatter varje år bara i Sverige.

– Om din katt är lyckligare utomhus bör du kanske inte ha den som husdjur. Det är ett främmande och invasivt djur som inte bör vistas ute i europeisk natur, säger Han Somsen.

KATTARTIKELN fick stort genomslag både i offentlig debatt och politiken. Media plockade upp studien, även internationellt, vilket ledde till vad Han Somsen kallar "total galenskap" och nämnda dödshot. Men det ledde också till att ett politiskt parti gjorde förslaget till sitt. Dessutom startade en ny organisation vars enda mål är att förbjuda frigående katter.

Han Somsen jämför med att han under sin tidiga karriär rökte på kontoret, något som idag är helt otänkbart. Kanske finns det anledning att tro att även synen på katter kommer skifta. Få i Sverige skulle släppa ut sin hund som man gör med sin katt.

ARTIKELN OM KATTERNA är dock en udda fågel i Han Somsens forskargärning, som han främst ägnat åt EU-rätt och på senare år också rättsliga frågor i den så kallade

antropocen, människans tidsålder. Antropocen är en föreslagen geologisk epok som definieras som den tid då människan påverkat jordens geologi, klimat och ekosystem.

– Civiliserade människor tror på rättsstatsprincipen. Men nu har vi prövat denna princip under en tid och kan konstatera att den naturliga infrastrukturen för mänskligt liv håller på att kollapsa och att vi står inför en katastrof. Jag är intresserad av hur vi kan använda lagen för att omfamna ödmjukhet, säger Han Somsen.

Han Somsen, som alltså senast kommer från en professur i EU-rätt, är inspirerad av just EU-rätten när han nu vill ställa naturen över lagen. Det är detta han ser framför sig att han ska ägna sina kvarvarande tio år i karriären åt, här i Sverige. ►

”Katter är en perfekt storm för den som vill förstå hur människan ser på sig själv i relation till naturen.”

Han Somsen vill ställa naturen över lagen.
FOTO: KENNET RUONA

HAN SOMSEN

Han Somsen, som heter Johannes i folkbokföringen men som alla kallar Han, har tidigare varit professor i EU-rätt vid Tilburg University i Nederländerna. Innan dess hade han en professur i teknik och reglering vid samma universitet, samt en professur i bioteknikreglering vid University of Amsterdam. Han är fortsatt med i ett forskningsprojekt vid Tilburg, "Constitutionalizing in the Anthropocene". Här kombinerar han sina kunskaper i EU-rätt, juridik, teknik och miljö rätt för att

förstå juridikens roll i antropocen och hur den kan utvecklas.

Han medverkar även i Mistra-projektet Biopath om biologisk mångfald och finansiellt beslutsfattande som leds av Susanne Arvidsson på Ekonomihögskolan.

► – Lagstiftning är ett svagt regleringsinstrument som bara fungerar om den efterlevs. Efter andra världskriget vände sig därför EU:s grundare till marknaden som en väg till fred för ett splittrat Europa. Som drivkraft för politisk integration har marknaden visat sig vara mer framgångsrik än lagen. I grund och botten skapar EU-lagstiftningen ett antagande om att marknaderna har företräde framför lagen, om det inte finns goda skäl till varför det inte skulle vara så. Det kan till exempel handla om att skydda människors hälsa.

KANSKE KAN MAN resonera på liknande sätt för att möta vår tids katastrofala ekologiska konsekvenser, menar Han Somsen.

– Det finns helt och hållet genomförbara sätt att skapa ett antagande om att naturen är överordnad människan. EU:s naturskyddslagstiftning gör på sätt och vis redan

detta. Om du vaknar upp med en varg i din trädgård kommer detta att dominera vad du får och inte får göra med din egendom. Vargen förkroppsligar på sätt och vis ett intresse som upphäver din äganderätt.

MÅNGA OLIKA KRISER, som hotet mot biologisk mångfald och de skenande klimatförändringarna, pågår samtidigt och är tätt sammankopplade. Han Somsen tror på universiteten som viktiga aktörer för samhällsförändring och menar att det både är upp till enskilda forskare och lärosätena att ta sitt ansvar.

– I synnerhet har juridiska fakulteter till uppgift att fundera över rättvisa och ett stort antal normativa frågor. Vi kan inte bara lära våra studenter hur man använder lagen. Vi har ett djupare ansvar. Universitetens uppgift måste vara att mer högljutt tala om vad vi vet och förstår, säger Han Somsen.

När Han Somsen kom till Sverige gick flytten till ett äldre hus på den skånska landsbygden. Han saknar dricksvatten sedan ett halvår tillbaka. Det har tagit slut. Därför måste man nu borra ännu djupare.

– Fråga en femåring om människan är beroende av naturen eller naturen är beroende av människan. Vi behöver vatten för vår överlevnad, säger Han Somsen.

TILLBAKA TILL KATTARTIKELN, som Han Somsen beskriver som en av sina mer udda alster.

– Ändå är det den jag kommer bli ihågkommen för. Katter är en perfekt storm för den som vill förstå hur människan ser på sig själv i relation till naturen. Ändå är vi en del av naturen. Vårt DNA är till en tredjedel identiskt med en påsklija, säger Han Somsen.

ELLEN ALBERTSDÓTTIR

VÄLKOMMEN TILL

Crafoord Days 2023

THE Crafoord PRIZE

8 MAJ

Öppen prisföreläsning

The origin of modern species

Crafoordpristagare Dolph Schluter

LUX, HELGONAVÄGEN 3, LUND

10 MAJ

Prissymposium

How do species originate?

KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN,
LILLA FRESCATIVÄGEN 4A, STOCKHOLM

11 MAJ

Prisceremoni

Endast för inbjudna gäster

KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN,
LILLA FRESCATIVÄGEN 4A, STOCKHOLM

DOLPH SCHLUTER

Kungl. Vetenskapsakademien har beslutat utdela Crafoordpriset i biovetenskaper 2023 till **Dolph Schluter**, University of British Columbia, Kanada, "för fundamentala bidrag till förståelsen av adaptiv radiering och ekologisk artbildning".

Se alla föreläsningar på www.kva.se

Mer information och anmälan:
www.crafoordprize.se och www.kva.se/evenemang

CRAFOORDPRISET UTDELAS I SAMARBETE MELLAN KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN OCH CRAFOORDSKA STIFTELSEN I LUND. VETENSKAPSAKADEMIEN ANSVARAR FÖR ATT UTSE CRAFOORDPRISTAGARE.

KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF SCIENCES

listan.

Sedan Hållbarhetsveckan anordnades för första gången 2017 har den utvecklats till ett återkommande samarbete mellan LU och Lunds kommun, i år med ett 60-tal kostnadsfria evenemang. Här listar projektledaren Stina Lundkvist varför Hållbarhetsveckan är viktig.

Fem skäl till att arrangera en hållbarhetsvecka

- 1** Det är en vecka där hållbarhetsarbetet och forskningen vid LU når ut och blir synligt. Under sex dagar blir olika aspekter på hållbarhet belysta, både online och på plats-föreläsningar. Målet är att erbjuda något för alla, såväl ung som gammal. Alla event är öppna, gratis och populärvetenskapliga.
- 2** Hållbarhetsveckan är en plats för möten. Forskare och studenter träffar olika samhällsaktörer, nuvarande och framtida samarbetspartners och en intresserad allmänhet. Tidigare år har de här dagarna lett till nya samarbeten och att nätverk har skapats. Bland mycket annat handlar Hållbarhetsveckan om dialog och utbyte av kunskap.
- 3** Veckan visar på bredden i begreppet hållbarhet. Alla fakulteter är representerade. I år bjuds det till exempel på evenemang om allt från rymdskrot till modebranschens utmaningar, hållbar välfärd och situationen för den biologiska mångfalden.
- 4** Eventen under veckan främjar universitetets hållbarhetsstrategi och bidrar till att LU blir en röst i samhällsdebatten.
- 5** Ett syfte är att öka det interna intresset för hållbarhet. Forskare, övriga anställda och studenter inom olika discipliner ska förhoppningsvis bli nyfikna. Något som kan leda till diskussioner och nya perspektiv på gamla frågor. Hållbarhetsveckan kan ses som kompetensutveckling för anställda.

FOTNOT: Hållbarhetsveckan äger rum 17–22 april. Information om evenemang och var och när de äger rum finns på hallbarhet.lu.se/hallbarhetsveckan

TEXT: JAN OLSSON
FOTO: SARA HÅKANSSON

Stina Lundkvist är projektledare för Hållbarhetsveckan.

Sluter cirkeln

Efter åtta år som universitetsstyrelsens ordförande är det dags för Jonas Hafström att kliva av. När han blickar tillbaka ser han med stolthet på vad hans styrelse har lyckats åstadkomma. Men det har också funnits utmaningar.

– Det svåraste är att universitetet är så decentraliserat, säger han.

Chosefri. Diplomatisk. En person som sprider god stämning och som inte gör skillnad på folk och folk – "han kan lika gärna servera kaffe till gästerna som att ha djupa samtal med dem".

När personer inom Lunds universitet som har jobbat nära Jonas Hafström de senaste åren ska beskriva den avgående styrelseordföranden är det framför allt hans öppna personlighet de lyfter fram.

SJÄLV SKRATTAR JONAS HAFSTRÖM åt det där med kaffet, men han håller med om att det är viktigt för en ordförande att ha sociala förmågor. Där har han haft stor nytta av sina tidigare erfarenheter som ambassadör i Thailand och USA.

– Som företrädare för ett land måste man vara nyfiken och intresserad av sin motpart

Jonas Hafström började sin Lundsbanan som student och slutade som styrelseordförande.

för att kunna se vilka samarbeten man skulle kunna ha. Och det gäller för universitetsvärlden också.

Han tillträdde sitt uppdrag i mars 2015, kort efter att han hade gått i pension från utrikesförvaltningen. Nu har Jonas Hafström precis hunnit fylla 75 år och tycker att det känns bra att lämna plats åt någon ny på ordförandeposten.

– Det som går upp måste också falla ner, så är det i livet. Det har varit en fantastiskt härlig tid – jag har varit med om att rekrytera rektorer och prorektorer, och bara att vara i Lund bland alla studenter är otroligt inspirerande och stimulerande.

ATT DET HAR HÄNT MYCKET under Jonas Hafströms tid som ordförande är tydligt. Han framhåller själv bland annat uppbyggnaden av MAX IV som en viktig milstolpe, men även

pandemin och hur universitetet då lyckades ställa om till digital verksamhet. Han har

välkomnat såväl statsministern som kungen och drottningen och många utländska ambassadörer till Lund. Men det som har gjort allra störst intryck på honom är ändå studenterna.

– Det roligaste har varit att se engagemanget från studenterna i kåren, i nationerna, överallt. Vi har ju också flera studentrepresentanter med i styrelsen och de gör ett fantastiskt arbete.

FÖR EGEN DEL säger Jonas Hafström att det inte finns något han ångrar eller önskar att han hade gjort annorlunda under sitt ordförandeskap. Med det sagt sticker han inte under stol med att det också har funnits utmaningar.

– Det svåraste – och det här tror jag att alla som kommer in i styrelsen utifrån tycker – är att universitetet är så decentraliserat. Kommer man från näringslivet till exempel får man inse att allting här tar lång, lång tid. Och det måste man ha respekt för eftersom det handlar om den akademiska friheten.

Mest stolt är han över att styrelsen kon-

tinuerligt har hittat enighet i de frågor som kommit upp på bordet. När han accepterade ordförandeskapet fick han höra från sin uppdragsgivare, statssekreteraren på Utbildningsdepartementet, att just det skulle bli hans viktigaste uppgift.

– Vi har 40 000 studenter, 8 000 anställda och tio miljarder i kapital, det är enorma tal. Så när det gäller styrningen är det väsentligt att vi har en gemensam inställning till saker och ting. Det har varit många frågor där vi har haft diskussioner, men vi har alltid lyckats enas. Och det betyder mycket för universitetet.

TROTS ATT STYRELSEN är den högsta beslutande instansen inom universitetet är den relativt anonym och okänd. Men den gör stor nytta, intygar Jonas Hafström. Han lyfter framför allt fram arbetet med revision och riskanalys som särskilt viktiga.

– Revisionsutskottet ser till att vi sköter den inre styrningen och

kontrollen. Vi tittar på fakulteterna, institutionerna, administrationen och att vi uppför oss i enlighet med det statliga regelverket. Riskutskottet ger styrelsen råd i den övergripande riskhanteringen och tar fram en årlig omvärldsbevakning för att öka förståelsen för de övergripande risker som universitetet utsätts för.

FRAMÖVER ser Jonas Hafström den fortsatta exploateringen av Brunnsög som en av de viktigaste frågorna för LU. I hans vision är Nobelpriset inte alltför långt borta när det gäller de potentiella forskningsframgångar som kan komma ur både MAX IV och ESS, som ska invigas 2027. Lyfter man blicken lite är engagemanget för ukrainska akademiker fortsatt viktigt.

– Vi måste fortsätta att hjälpa studenter och forskare. De behöver stöd både när de är här hos oss och när det blir dags att bygga upp landet igen. Där har vi varit duktiga i Lund på att hjälpa till och bland annat dela ut stipendier.

En stor framtida utmaning som Jonas

Hafström ser för universitetet är det ekonomiska läget.

– Ökad inflation, stigande räntor och dyrare el påverkar naturligtvis också oss. Universitetet har flera stora ombyggnadsprojekt på gång och där gäller det att se till att man kan klara kostnaderna.

SJÄLV LÄR JONAS HAFSTRÖM inte bli sysslöslös. Han är sedan länge engagerad i Jan Hjalmarsson-stiftelsen som grundats av Moderaterna och som bland annat ger stöd och råd i demokratifrågor utomlands. Nyligen blev han dessutom invald som hedersledamot i Malmö nation. Hemma i Åstorp, där han bor tillsammans med sin hustru, finns det också projekt att förkovra sig i. Han har ett stort intresse för naturen – ”jag plockar gärna med pinnar i skogen” – och tillsammans med sin svåger är Jonas Hafström involverad i ett projekt för att återställa våtmarker på Söderåsen.

SÅ BESÖKEN I LUND kanske inte blir lika frekventa framöver. Men de varma känslor han hyser för både staden och universitetet lär inte avta.

– Jag läste i Lund i fem år och nu har jag varit här i åtta år som ordförande. Det är fint att Lund har funnits med mig både i början och i slutet så att säga.

TEXT: MINNA WALLÉN-WIDUNG

FOTO: KENNET RUONA

JONAS HAFSTRÖM

ÅLDER: 75 år.

KARRIÄR I URVAL: Jur. kand. vid LU, utrikespolitisk rådgivare och politiskt sakkunnig på Statsrådsberedningen under regeringen Bildt, ambassadör i Bangkok (blev riksbekant under tsunamikatastrofen) och i Washington. Ordförande i Lunds universitets styrelse 2015–2023.

BOR: Utanför Åstorp i nordvästra Skåne.

FAMILJ: Hustru och tre vuxna barn.

FRITIDSINTRESSEN: Att vistas ute i naturen, spela tennis.

Emma Johansson presenterar forskningsresultaten i form av en framtidsvision för deltagarna i en av fokusgrupperna i byn Mangochi i Tanzania. FOTO: RESPIKIUS MARTIN

Låter bilden tala

Hållbarhetsforskaren och konstnären Emma Johansson har använt konst som forskningsmetod i nästan åtta år. För henne erbjuder konsten ett alternativ för att samla in och sammanställa kunskap och information. Det är också ett sätt att ge tillbaka till de grupper som har bidragit till forskningen, eftersom de kan använda tavlorna för att berätta om sin situation för andra.

Emma Johansson diskuterar framtidsvisionens innehåll med konstnären Joseph Mwalyombo på Sokoine jordbruksuniversitet, Morogoro. FOTO: SARA BROGAARD

Ar 2015 var första gången hon använde målningar, då för sin avhandling om land-grabbing i Tanzania – en process där stater eller privata företag köper upp eller arrenderar stora områden odlingsbar mark. Idag kan hon lättare identifiera metodens för- och nackdelar.

– Konst erbjuder ett alternativ för att sammanställa och samla in kunskap. Det lämpar sig speciellt bra i länder som Tanzania där många på landsbygden inte kan läsa och skriva. Då blir bilden betydelsefull för att bättre kunna uttrycka upplevda lösningar, alternativa tillvägagångssätt och visioner. Själva tavlan är också något konkret, som jag kan ge till byborna, säger Emma Johansson, postdoktor vid Lunds universitets centrum för studier av utållig samhällsutveckling, LUCSUS.

– Nackdelen med metoden är som med all annan forskning. Det är svårt att kontrollera att kunskap verkligen sprids och gör nytta. Även om tavlorna är mer tillgängliga än en vetenskaplig text så ligger det utom min kontroll som forskare att kontrollera att tavlorna sätts upp och bidrar till att fler lär sig om exempelvis agroekologi (se fotnot).

SÄTTET HON ANVÄNDER KONST PÅ har utvecklats. I sin tidiga forskning tillbringade hon en längre tid i Kilomberodalen i Tanzania. Det gjorde att hon i samarbete med en lokal konstnär kunde bjuda in olika personer som bodde i byn, och tillsammans med dem måla tavlor som representerade hur deras by såg ut och fungerade förr, i nutid, och i en tänkt framtid. För sin senaste studie lät hon en konstnär ta fram tavlorna i tätt samråd med de personer som ingick i forskningsprocessen, eftersom möjligheten att vara i fält under så lång tid inte fanns.

Att testa olika tillvägagångssätt har varit lärorikt och synliggjort olika för- och nackdelar med hur man använder metoden. Framtidstavlorna har också kommit att bli viktiga eftersom de fungerar som en språngbräda för att visualisera hur en omställning kan se ut. De kan användas både som en metod för att samla in berättelser, och som ett kommunikationsverktyg för att berätta för andra om forskningsresultaten.

Tavlan visar en vision för framtida agroekologisk boskapsskötsel i Tanzania. Den är målad av Joseph Mwalyombo.

– Jag försöker jobba med lokala organisationer och forskare. Många av dem jag arbetar med är intresserade av framtidsvisioner, och av att ta fram en bild av hur en alternativ framtid skulle kunna se ut. Jag låter temat på tavlorna till stor del styras av behoven hos de organisationer jag kommer i kontakt med.

Hon har även tagit metoden till Sverige, för ett projekt som undersöker möjligheterna för kolinlagrande jordbruk. Det syftar till att på gårdsnivå minska växthusgasutsläpp och öka kolinlagringen i mark och växter. Där använde hon konst för att kanalisera lantbrukares tankar och ideér om hur ett sådant jordbruk skulle kunna se ut och realiseras. När tavlan var färdig presenterades den vid en större workshop till vilken flera livsmedelsaktörer var inbjudna.

– I Sverige vill man ha siffror och grafer. Det var en del som ifrågasatte varför vi

presenterade våra resultat som en målning. Andra däremot uppskattade det. Jag tycker det visar på vikten av att bredda vår forskningskommunikation.

IDAG FUNDERAR HON också i större utsträckning på frågor som handlar om deltagande. Vem ska delta i forskningsprocessen och varför?

– Som forskare har jag hittat en gren jag vill fördjupa mig i. Jag vill använda metoden för att skapa arenor där fler kommer till tals, inte minst i områden där det råder ojämlikhet. Just att olika grupper kan bidra, och att dessa personer faktiskt kan använda tavlorna för att kommunicera med andra är viktigt för mig.

NOOMI EGAN

FOTNOT: FN:s livsmedelsorganisation, FAO, definierar agroekologi som ett sätt att odla och driva lantbruk byggt på ekologiska principer, kretsloppstänkande och stor artrikedom.

EMMA JOHANSSONS TIPS TILL FORSKARE SOM VILL ANVÄNDA KONST

- Anlita en konstnär om du inte kan måla själv. Det är viktigt att bilden blir så pass bra att den kan användas för att förmedla ett budskap. Folk ska bli nyfikna och vilja kolla på den. Det kan inte vara streckgubbar och enkelt måleri.
- Konstnären bör vara närvarande under alla samtal och diskussioner, och även stämna av med deltagarna under måleriprocessen så att de känner igen sig i de berättelser som tavlan illustrerar.
- Alliera dig med en organisation som kan dra nytta av tavlorna. Då får man bättre spridning och synlighet för forskningsresultaten.

Forskning liknas ibland vid att lägga pussel. Ett av dessa gigantiska forskningspussel är kroppens proteiner – närmare 90 000 pusselbitar att hålla reda på. LUM träffar tre proteinprofessorer för att bena ut varför de är så entusiastiska över proteinerna och hur de arbetar för att få ordning på proteiner som krånglar i kroppen.

90 000-bitarspusslet

Kartlägger strukturerna hos kroppens proteiner

Derek Logan, professor i molekylär biofysik, Ulf Nilsson, professor i kemi, och Karin Lindkvist, professor i cellbiologi har ett stort gemensamt forskningsintresse: proteiner.

Ska man värdera ett forskningsfält utifrån antalet tilldelade Nobelpris så ligger proteinforskningen bra till. Faktum är att proteinerna utför nästan allt i cellerna.

– De är helt centrala för alla levande organismer, en perfekt kombination av form och funktion. Evolutionen har haft flera miljarder år på sig för att se till att just ett specifikt protein kan sätta i gång just de saker som behövs vid rätt tillfälle, säger Derek Logan, professor i molekylär biofysik.

PROTEINERNA må vara fantastiska på det de gör, men de kan också ställa till det och orsaka sjukdomar. Det kan bero på mutationer i generna som uttrycker proteiner. Det kan också handla om att proteinet gör vad det ska – men för mycket av det. Som vid inflammatoriska sjukdomar.

– Blir det exempelvis för mycket inflammation i en tumör så kan det leda till att den växer mer. En mutation som påverkar en enda aminosyra kan orsaka en allvarlig sjukdom, förklarar Ulf Nilsson, professor i kemi.

Med tanke på att människan i runda slängar har 21 000 gener som tillsammans kan uttrycka fler än 90 000 olika proteinvarianter förstår man att det är ett stort pussel att lägga.

SOM TUR ÄR har dagens verktyg för att förstå proteinpusslet tagit stora kliv framåt. Det finns teknologi som med extremt hög upplösning gör det möjligt att kartlägga strukturerna på kroppens proteiner. Med hjälp av moderna instrument som strålrör på MAX IV och elektronmikroskop kan forskare se hur proteinet ser ut med tiondels nanometerprecision.

– Det är smått. Från strukturen kan vi förstå hur ett protein fungerar. Jag kan ha trott att proteinet gör en viss sak och så ser vi att proteinet i stället kopplar ihop sig med andra proteiner och därmed bildar en ny struktur, konstaterar Karin Lindkvist, professor i cellbiologi med inriktning mot medicinsk strukturbiofysik.

För inte så länge sedan var det betydligt krångligare.

– När jag var doktorand samlade jag

data på 12 timmar som jag idag kan få in på 15 sekunder. Så utvecklingen går snabbt, säger Karin Lindkvist.

Många är de forskare som inspirerats av lundaprofessorn och nestorn Anders Liljas som i början av 1970-talet bestämde strukturen på världens snabbaste enzym, karbohydras.

– På den tiden hade han ett gigantiskt rum med en stege han använde för att sätta på en atom här och där på sina modeller. Det som lockade mig till forskningsfältet var hur visuell proteiners struktur är, berättar Karin Lindkvist.

Idag kan detta göras direkt i en vanlig, bärbar dator.

OM KARIN LINDKVIST och Derek Logan föll delvis för det estetiska med proteinernas struktur, så lockades Ulf Nilsson av möjligheten att med proteinforskningen kunna påverka biologin.

– Jag har velat störa dem eller stimulera dem. Jag ville pilla på dem. Ett sätt att påverka processer i kroppen är genom att tillverka molekyler. När man lyckas bestämma strukturen på ett protein, sett den i 3D kan man göra mer välgrundade gissningar för hur man med kemi eller molekyler ska kunna påverka proteinet. Det är just vad läkemedel gör, säger Ulf Nilsson.

Kunskapen om proteiners struktur har betydelse inte minst då det kan leda till mer effektiva läkemedelsbehandlingar. Man talar om målproteiner, alltså proteiner mot vilka man kan rikta in sin behandling mot sjukdomar, ofta med hjälp av små konstgjorda molekyler som motverkar proteinernas funktion. Ulf Nilsson har just nu sådana molekyler i fyra olika kliniska studier som spänner från inflammatoriska processer i kroppen, till cancer.

– Sedan sekelskiftet har läkemedelsutvecklingen ändrats. På 1900-talet tittade man ofta på sjukdomen i djur. Idag tittar både vi och läkemedelsbolagen mer på proteiner och deras struktur och utgår i stort från vad som är bra eller fel i ett visst protein. Förhoppningen är att kunna hitta sätt att bota sjukdomar med nya eller förbättrade behandlingar, säger Ulf Nilsson.

TEXT & FOTO: TOVE SMEDS

PROTEINER

Proteinerna förser organen i din kropp med bränsle, hjälper immunförsvaret att bekämpa infektioner och fungerar som budbärare mellan olika celler med mera. De får saker att ske i kroppen, transporterar ämnen dit de ska och är viktiga spelare i immunförsvaret. Proteiner byggs upp av kedjor som i sin tur består av aminosyror. Det finns totalt tjugo olika aminosyror och ett protein kan bestå av hundratals sådana som ger proteinet en specifik struktur utifrån hur de veckas.

KARIN LINDKVIST

ÄR: Professor i cellbiologi.

GÖR: Forskar på proteiner som är kopplade till utveckling av cancer och diabetes, påtar i övrigt gärna i sin trädgård.

VILL: Att hennes forskningsresultat ska komma människor till del.

SER: Gärna på när döttrarna åker konståkning.

DEREK LOGAN

ÄR: Professor i molekylär biofysik.

GÖR: Har spelat cello i nästan ett halvsekel.

VILL: Se mer av världen utan att få dåligt klimatsamvete.

SER: Intelligentare filmer och TV-serier.

ULF NILSSON

ÄR: Professor i organisk kemi.

GÖR: Tillbringar allra helst tid med familjen, men håller även på med terränglöpning, långdåkning, flugfiske och långa solovandringar i oboboda trakter.

VILL: Stimulera studenter till att designa molekyler som aldrig tidigare existerat i vårt universum och som har egenskaper som hjälper patienter.

SER: Äventyr, fakta och pusseldeckare.

Ålderism betyder att vi har stereotypa föreställningar som har att göra med ålder. Det är en komplicerad typ av diskriminering. Kanske härstammar ålderismen från vår rädsla att bli gamla, sjuka och dö.

”Äldre behöver bråka mer”

Vi är medvetna om att vi åldras, samtidigt är det många som i det längsta undviker att planera för ålderdomen och till exempel låter bli att öppna det orange kuvertet från Pensionsmyndigheten. Att samhället så tydligt är indelat i olika åldersgränser gör det enkelt att administrera och är många gånger ett rimligt sätt att avgöra vem som ska ha rätt till vad. Det gör det också svårt att upptäcka ålderism eftersom naturliga skillnader i åldrandeprocess-

sen kan motivera särbehandling i både ord och handling.

– Övre åldersgräns för mammografi är 74 år – trots att cancer ökar med åldern. Efter 65 år kan man inte längre beviljas personlig assistans, utan måste kanske flytta in på ett äldreboende med helt andra förutsättningar för individuell hjälp. Man kan likna det med en modern ättestupa, säger Håkan Jönson, professor i socialt arbete vid Socialhögskolan som forskar inom ålderism.

Alternativet till åldersgränser är att be-

döma alla människor individuellt, utifrån funktionalitet eller behov. Det betyder att vi till exempel ska rösta när vi är mogna och inte när vi uppnått rösträttsålder. Det vore orimligt att ta bort alla åldersgränser, men det behövs en ökad medvetenhet kring stereotyper och en allmän tolkningsram när det gäller ålderism för att identifiera diskriminering, menar Håkan Jönson.

Men ålderism riktas inte bara mot äldre, utan är faktiskt ett problem i alla åldrar.

– Faktum är att de som oftast upplever

att de drabbas av ålderism är unga vuxna. De blir oftare nedvärderade, kallade omogna och avfärdas på grund av sin ålder. Det finns många typer av ålderism, med olika orsaker.

UNDER ÅRTIENDEN har gamla människor beskrivits som en nationalekonomisk riskgrupp. Sedan 1940-talet har man trott att hela ekonomin kommer att gå åt skogen, eftersom gruppen äldre ständigt ökar. Det är ett sätt att tänka på äldre som en tärande grupp för samhället. I början på 2000-talet pratades det mycket om det stora antal 40-talister och hur deras äldreomsorg skulle bli.

– Då ställde 40-talisterna krav, höga krav. Men nu är vi där och rösterna har tystnat. För när man på riktigt blir omsorgsberoende, förlorar man sin makt och har väldigt lite att sätta emot. Äldre kan liksom inte gå i strejk.

PÅ LU ÄR FORSKNINGSMRÅDET Proaktivt åldrande prioriterat. Detta ger möjligheter att utmana bilden av äldre som en föredetta-kategori. Men det knepiga med det proaktiva åldrandet är risken att man lägger ansvaret på de äldre. Hur man ska hålla igång hjärnan och undvika demens? Eller motionera varje dag för att hålla sig stark. Det finns en moral i att åldras framgångsrikt, som ställs mot ett "misslyckat" åldrande.

– Antiålderismens trumfkort innebär att äldre idag faktiskt är mycket piggare än förr och att våra förlegade föreställningar om äldre kan uppdateras. Problemet är att det hyllar ett människovärde som är knutet till funktionsförmåga och därmed skapar distans till och skuldbelägger den fjärde åldern, där många faktiskt är multisjuka.

INOM LUNDS UNIVERSITET finns en tydlig åldershierarki. Professorer hänger ofta kvar länge och kan fortsätta forska långt efter pensionen. Samtidigt har vi ett system där vi vill premiera yngre.

– Genom åren har jag bedömt många forskningsansökningar och det är tydligt att hög ålder inte ses som en merit. Jag har aldrig varit med om att äldre äldreforskare hänvisar till att de själva är gamla och säger "jag vet vad det handlar om". Inom andra forskningsfält brukar det tvärtom framhållas som meriterande om forskaren själv har erfarenhet av sitt forskningsområde.

FÖR ATT SLIPPA identifiera sig med gruppen "äldre" distanserar sig många genom att tänka att de själva ska bli en annan typ av

äldre än tidigare generationer. Delvis är det ett sätt att bearbeta och acceptera livets villkor, men det är även kulturellt etablerat eftersom vi ständigt får budskapet om att vi ska bekämpa åldrande.

– Förhoppningen är ju att vi alla ska ha möjligheten att bli gamla. Har vi då ett samhälle där åldrande är ett problem och vi tenderar att tycka att äldres problem är orsakat av dem själva kommer det inte att gynna äldreomsorgen, utan tvärtom öka ålderismen. Äldre behöver helt enkelt bli argare i Sverige – då kanske konflikterna blir större men orättvisorna skulle också kunna minska, avslutar Håkan Jönson.

ÅSA HANSDOTTER

FOTO: ÅSA HANSDOTTER

HÅKAN JÖNSON

ÅLDER: 58 år

FAMILJ: Två söner, 16 och 24 år

BOR: Lund

Vilka ålderistiska fördomar har du?

– I likhet med många använder jag ofta ålder som förklaring till saker som faktiskt kan bero på annat.

Har du själv drabbats av ålderism?

– Jag har faktiskt gynnats en gång när jag fick ett vetenskapligt pris där personer över 40 år uteslöts. Andra drabbades.

Vad ska du göra när du går i pension?

– Jag vill gärna resa till Costa Rica och titta på fåglar.

Kommer du att bli en arg pensionär?

– Nä, jag är inte lagd åt det hållet. Jag blir kanske istället en irriterande pensionär.

Så kan du tänka annorlunda kring ålder

Kontrastverkan är vårt främsta verktyg för att identifiera ålderism. Byt ålder på personen i en situation och se hur du tolkar det som hänt.

Exempel 1:

Olof glömmet upprepade gånger att låsa dörren. Olof 75 år = demens. Olof 50 år = stress. Olof 12 år = omognad. Men 12-åringar och 75-åringar kan också vara stressade.

Exempel 2:

Agnes 35 år jobbar 10 timmar/vecka på kvinnojouren = "Så bra att det finns sådana krafter!" Agnes 75 år jobbar 15 timmar/vecka på brottsofferjouren = "Så bra att hon håller igång!" Reducera inte äldres frivilligarbete till egenvård, utan även 75-åringens insatser är av värde för andra.

Oraklen i lådorna

Vecka efter vecka, år efter år, väller frågorna in. Både stora och små funderingar från allmänheten och skolvärlden besvaras via fem frågelådor på Naturvetenskapliga fakulteten. Här kan vem som helst få direktkontakt med forskare.

Genom frågelådorna förädlas nyfikenhet till folkbildning. Här kan man få svar på nästan vad som helst inom olika ämnen. Merparten av frågelådorna har hängt med sedan internets barndom på andra sidan millennieskiftet.

FRÅGA EN GEOLOG!

Restriktiv med att vara genväg för skolarbeten

Leif Johansson på Geologiska institutionen konstaterar att det är stor spännvidd på dem som skickar in frågor. Vid något tillfälle var det en översättare som ställde frågor för att kunna översätta målande geologiska beskrivningar i en skönlitterär bok. En annan gång var det en 6–7-åring som hittat en intressant sten, vilket sedan resulterade i en liten redogörelse inför klasskompisarna. Dock är frågelådan mer restriktiv gällande uppsatsarbeten i skolan.

– En och annan fråga kommer från skolelever som uppenbarligen håller på med något eget arbete och ser vår frågelåda som en bekväm genväg. De får då inte något detaljerat svar men lite länkar som de kan jobba med, säger Leif Johansson.

Andra frågor som skickas in är från personer som lagt märke till något speciellt när de varit ute i naturen. Det kan handla om bergarter, fossil, mineral, strukturer i berggrunden eller det som skapats under istiden. En annan grupp av frågeställare är de som vill veta om de har funnit något värdefullt, exempelvis ädelstenar eller meteoriter. Frågelådan har funnits i cirka 25 år.

FRÅGA EN BIOLOG!

Observationer i naturen leder ofta till djupa svar

Det är ganska årstidspräglad vilken typ av frågor som kommer in till Fråga en biolog. På sommaren är det alltid mycket växter och småkryp, på hösten svampar, på vintern fågelbord och fågelmatning, och på nyåret många frågor om spår i snö.

I nuvarande form har frågelådan funnits sedan 2013. Innan dess fanns den också, men hade inte samma räckvidd eftersom den då inte var publik som en LU-blogg. Andreas Nord koordinerar arbetet med hjälp av en stor expertpanel. Han tycker att det är väldigt roligt att interagera med en nyfiken allmänhet på det här sättet.

– Jag blir inspirerad av att så ofta se vilka fantastiskt intressanta observationer folk gör ute i naturen. Vi får ofta in frågor som verkligen går på djupet i olika ekologiska eller evolutionära resonemang, baserat "bara" på bra observationer utomhus, säger han.

FRÅGA EN MATEMATIKER!

Har svarat på 22 799 frågor sedan 1996

Fakultetens äldsta frågelåda finns hos Matematikcentrum. Den grundades 1996 av Kjell Elfström, som själv skrev programvaran till frågetjänsten och har drivit verksamheten sedan dess. I skrivande stund har 22 799 frågor besvarats. Samtliga finns att läsa på sajten.

Frågorna kan handla om allt från vinklarna i en pyramid till utfallet för olika tärningskast eller längden på en bils omkörningssträcka vid specifika hastigheter. Det är främst universitetsstudenter som skickar in frågor, men även elever från gymnasiet och grundskolan förekommer.

– Jag startade frågelådan som ett sätt att göra reklam för institutionen och förhoppningsvis väcka ett intresse för matematik, säger Kjell Elfström.

Vid månadskiftet maj/juni i år går Elfström i pension. Efter maj kommer svarsverksamheten därmed sannolikt att läggas ner. Redan publicerade frågor och svar kommer att ligga kvar för besökarna, men inga nya frågor kommer att tas emot.

FRÅGA EN ZOOFYSILOG!

Många frågor om djurs anatomi och evolution

Zoofysiologen Anders Lundquist har drivit en frågelåda specifikt nischad för frågor om djur ända sedan han skapade den i slutet av 1990-talet, i samband med att han koda- de sin institutions första hemsida. Tusentals svar har det blivit genom åren. Huvudsakligen handlar det om människans och andra djurs fysiologi, anatomi och evolution.

Frågelådan ligger dock på en gammal server och ska istället inom kort gå samman

med frågelådan för biologi. För närvarande pågår därför arbetet med att föra över innehållet till Fråga en biolog, som successivt kommer att ta över ansvaret att förvalta Anders Lundquists insatser.

FRÅGA EN FYSIKER!

Ger svar om allt från golf till kärnkraft

Fysikernas frågelåda innehåller i dagsläget 7 624 frågor med tillhörande svar. Frågorna kan handla om allt från svarta hål till kärnkraft och konsten att få rätt skruv på en golfboll. Frågelådan har funnits sedan 1997 och har sin hemvist hos institutionens nationella resurscentrum för fysik, NRCF. Såväl allmänheten som skolvärlden, främst elever men även lärare, har skickat in frågor genom åren.

Redan vid millennieskiftet gick man över från enbart e-postsvar till att skapa en sökbar databas. Frågetjänsten har länge drivits av Peter Ekström, numera pensionerad. Till sin hjälp har han haft några kollegor på institutionen. Frågelådan är pausad sedan en tid tillbaka, vilket innebär att det för närvarande inte går att ställa nya frågor.

NRCF:s föreståndare Lukasz Michalak förklarar att man just nu arbetar intensivt med att bygga en ny hemsida för centrat. Som en del av det arbetet ska man även utveckla ett gränssnitt som fungerar med frågelådans databas. Ambitionen är att kunna öppna frågelådan för nya frågor hösten 2023.

TEXT: LENA BJÖRK BLIXT
ILLUSTRATION: CATRIN JAKOBSSON

FLER FRÅGELÅDOR

Utöver Naturvetenskapliga fakultetens frågelådor finns ett par motsvarigheter på HT-fakulteterna: Fråga om historia och Fråga om latin. Latinlådan tar emot frågor per mejl. I historielådan går det dessutom att läsa och söka bland tidigare frågor och svar. Samtliga frågelådor listas på lu.se/fraga-vara-forskare

Raphael Cohen-Almagor har sitt tjänsterum på vinden på Centrum för Mellanösternstudier.

FOTO: ULRIKA OREDBSSON

Nya innehavaren av Olof Palmes gästprofessur:

Mångsysslare med utblick mot världen

En mångfacetterad brittisk-israelisk forskare har tilldelats den prestigefyllda gästprofessuren till Olof Palmes minne och kommer att tillbringa tio månader vid Centrum för Mellanösternstudier vid Lunds universitet. Rätten till dödshjälp, mångkultur och fred i Israel och Palestina är några av hans forskningsområden.

LUM möter Raphael Cohen-Almagor i ett vindsrum på Centrum för Mellanösternstudier. På skrivbordet framför fönstret med utsikt mot Botaniska trädgården ligger tidskriftsmanus, bokkapitel och artiklar staplade i prydliga högar.

– Jag ska avsluta en del projekt under året i Lund, säger han och gör en svepande gest över pappershögar.

Raphael Cohen-Almagors akademiska portfölj är ovanligt tvärvetenskaplig: historia, filosofi, etiska frågor inom media och medicin, samt statsvetenskap. Gemensam nämnare för all hans forskning är etik, fred, rättvisa och socialt ansvar.

Under många år gjorde han fältarbeten och arbetade i projekt som berörde döds hjälp. Därifrån kan det tyckas långt till hans senaste böcker som handlar om mångkultur och liberalism.

– Jag hade egentligen inte tänkt skriva de här böckerna, men när den engelske premiärministern David Cameron år 2011 i ett uppmärksammat tal hävdade att multikulturen har misslyckats, att den hotar demokratin och underblåser extremism kände jag att jag var tvungen att närma mig ämnet, säger han.

Raphael Cohen-Almagor menar att Camerons påståenden var både felaktiga och orättfärdiga. Själv anser han att mångkultur är förenlig med liberalism så länge man tar hänsyn till värden som att inte skada utan att ha respekt för den andre, att rätten till utbildning upprätthålls och att det måste ges goda möjligheter att lösa konflikter i samhället.

DET SAMHÄLLE där mångkulturen fungerar bäst är, enligt Cohen-Almagor, Kanada.

– På samma sätt som USA:s mest grundläggande värdering är frihet, Storbritanniens tradition och Israels säkerhet, så är Kanadas viktigaste värdering mångkultur. Det kanadensiska samhället genomsyras av hänsyn till mångkulturen och vikten av att den respekteras, säger han.

Frankrike däremot har stora svårigheter med att införliva mångkulturen i sitt samhälle, menar Cohen-Almagor. Slagorden från franska revolutionen *liberté, égalité, fraternité*, (frihet, jämlikhet, broderskap) har en-

Raphael Cohen-Almagor forskar om den misslyckade fredsprocessen mellan Israel och Palestina. På bilden skakar Israels premiärminister Yitzhak Rabin hand med PLO:s ledare Yassir Arafat under överinseende av USA:s president Bill Clinton i samband med det så kallade Osloavtalet 1993. FOTO: MARK REINSTEIN/SHUTTERSTOCK

ligt honom undan för undan bytts ut mot *indivisibilité, sécurité, laïcité* (odelbarhet, trygghet, sekularism). Vidare anser han att Frankrikes förbud mot religiösa symboler i offentliga miljöer är diskriminerande, orimligt och orättvist.

– De enda som drabbas riktigt kännbart av förbudet är muslimerna. För många är det ett stort ingrepp att tvingas ta av sig sina slöjor, menar han. De judiska och kristna symbolerna är mindre i jämförelse och kan med enkelhet gömmas under kläderna.

Dessutom har såväl judar som kristna i Frankrike enligt honom ofta ekonomisk möjlighet att skicka sina barn till religiösa privatskolor om de inte vill underkasta sig förbudet mot religiösa symboler i offentliga miljöer. Den möjligheten har sällan muslimerna, påpekar han. Detta eftersom deras invandring till Frankrike ligger närmare i tiden, och de är mindre organiserade och mindre ekonomiskt etablerade.

Argumentet att slöjan måste bort eftersom den skulle innebära ett patriarkalt förtryck tycker han heller inte är hållbart.

– Den som säger det omyndigförklarar vuxna kvinnor som själva valt att bära slöja, säger han och visar upp sin senaste bok som handlar om just Frankrikes förhållande till burkan och niqaben, de mest heltäckande formerna av muslimska kvinnors klädedräkter.

Den fråga som ligger Raphael Cohen-Almagor närmast hjärtat handlar om freden mellan israeler och palestinier. Redan som

ung var han fredsaktivist, och i Lund tänker han knyta ihop säcken och avsluta sitt största projekt hittills, om den misslyckade fredsprocessen mellan israeler och palestinier.

UNDER FLERA ÅRS TID har han intervjuat israeliska, palestinska, jordanska, amerikanska, egyptiska, norska, svenska och brittiska inflytelserika personer som på ett eller annat sätt har spelat en roll i fredsförhandlingar, från Osloavtalet till dags dato. Hela 82 intervjuer med högprofilerade diplomater och politiker har han hittills hunnit med.

– I snitt har varje intervju tagit två timmar och jag har idag ett material på över 1 400 sidor som jag ska sammanställa, säger Raphael Cohen-Almagor och röjer att boken kommer att mynna ut i vad han tror är de enda möjliga lösningarna för fred mellan israeler och palestinier.

ULRIKA OREDSSON

OLOF PALMES GÄSTPROFESSUR

Professuren beviljas sedan 1989 till internationellt framstående forskare inom humaniora, samhällsvetenskap, teologi eller juridik.

Detta är fjärde gången som den beviljas Lunds universitet. Tidigare har juristen Manfred Nowak och statsvetarna Richard Ned Lebow och Alexander Wendt beviljats ettåriga vistelser vid LU.

Martin Sunnqvist och Carin Brenner har suttit med i arbetsgruppen om universitetets utmärkelser.

Sällsynt plakett (i behov av putsning).

Universitetets plakett

VAD? Den rektangulära silverplaketten med motiv av universitetsbyggnaden och magnoliorna instiftades 1986, i samband med att det första spadtaget till Holger Crafoords ekonomicentrum togs.

VARFÖR? Tanken med plaketten var att den skulle användas för att belöna eller tacka personer som ansågs förtjäna det.

TILL VEM? Den första – och faktiskt också enda – mottagaren av silverplaketten var Anna-Greta Crafoord, hedersdoktor, donator och hustru till Holger Crafoord. En mindre version av plaketten delades ut till styrelseledamöter i Crafoordska stiftelsen och företrädare för näringslivet.

FRAMTID? Avskaffas.

Hedersledamot

VAD? Den nya utmärkelsen hedersledamot ska bestå av ett diplom och en pin i form av en liten silvernyckel.

VARFÖR? När arbetsgruppen bakom utredningen föreslog att plaketten och nyckeln skulle avskaffas som utmärkelser, ville man ha ett annat sätt att visa uppskattning för personer som betyder mycket för LU.

Gärna medalj

– men först en rejäl översyn

En plakett som bara delats ut vid ett enda tillfälle. En nyckel som måste ligga i ett skrin tillverkat av trä från Lundagård. En minnesmedalj i brons som delats ut slumpmässigt i årtionden efter jubileet. Bland universitetets utmärkelser finns flera som sticker ut – och nu försvinner en del av dem.

Universitetets tidigare rektor Göran Bexell har på uppdrag av rektor och i samarbete med en arbetsgrupp sett över universitetets utmärkelser. I gruppens förslag, som har legat till grund för rektors beslut, slopas nu flera av utmärkelsen och en ny tillkommer. Dessutom ska man tillsätta ett Råd för utmärkelser.

Läs mer om LU:s utmärkelser i rutorna härintill. Utöver dessa finns också utmärkelsen Nit och redlighet i rikets tjänst som delas ut till alla som varit statligt anställda i 30 år eller 25 år vid pension. Dessutom ska Lunds universitets administrativa pris och Studenternas pris för utmärkta lärarinsatser inom undervisningen fortsätta att delas ut.

FÖRUTOM GÖRAN BEXELL ingick följande personer i arbetsgruppen: Carin Brenner, övermarskalk, Martin Sunnqvist, docent och universitetslektor vid Juridiska fakulteten, Hans Modig, före detta förvaltningschef samt Anna Åkesson, utredare vid universitetsledningens stab.

TEXT & FOTO:
MINNA WALLÉN-WIDUNG

Universitetets nyckel

VAD? Utmärkelsen instiftades 1991, men delades faktiskt ut redan året före. Det förklaras med att redaren och donatorn Einar Hansen fick en nyckel som tack för sina insatser. Året därpå beslöt man att inrätta utmärkelsen som skulle bestå av en likadan nyckel som den redare Hansen hade fått. Nyckeln var en 19 centimeter lång kopia i silver av de två nycklar som överlämnades vid universitetets invigning 1668. Den skulle enligt instruktioner från universitetsstyrelsen ligga i "ett schatull gjort av trä från ett av Lundagårds fällda träd".

LU:s 1600-talsnycklar (bilden) var förebild till utmärkelsen.
FOTO: KENNET RUONA

VARFÖR? Universitetets nyckel instiftades som en "hedersvärdighet för särskilt förtjänstfulla insatser till universitetets fromma".

TILL VEM? Det är bara tre personer som har fått nyckeln. Förutom Einar Hansen fick Lennart Linder-Aronson, länsråd med engagemang i uppbyggandet av Ideon och MAX-lab, motta den år 1991. 2005 delades den ut till Lennart Nilsson, universitetsstyrelsens ordförande.

FRAMTID? Avskaffas.

TILL VEM? Utmärkelsen ska delas ut till högst fem personer som har gjort "enastående insatser i offentlig eller enskild verksamhet". Mottagarnas insatser ska ha haft stor betydelse för LU i synnerhet, men också för samhället i stort.

FRAMTID? Utmärkelsen har ännu inte delats ut och vem som får den framöver återstår att se.

Lunds universitets silvermedalj. Texten på baksidan betyder "Kolleger och vänner till Lunds universitet".

Silver- och guldmedaljen

VAD? Delades ut för första gången 1960. Medaljen är präglad med universitetets sigill.

VARFÖR? Visa uppskattning för personer som gjort viktiga, men inte vetenskapliga, insatser för antingen Lunds universitet eller samhället i stort.

TILL VEM? Den första som fick motta guldmedaljen år 1967 var Tetra Pak-grundaren Ruben Rausing. Bland övriga mottagare finns riksdagsledamöter, akademisekreterare och rektorer. Men här finns också mer udda namn, som konstnären Henri Matisse's tre barn som fick silvermedaljen som ett tack för en donation till Skissernas museum.

Lunds universitets guldmedalj.

FRAMTID? Medaljerna ska finnas kvar och delas ut även i fortsättningen. Silvermedaljen tilldelas personer som gjort "särskilt betydelsefulla insatser" för universitetet och samhället, medan mottagare av guldmedaljen ska ha gjort "synnerligen betydelsefulla insatser".

1918 års minnesmedalj

VAD? Medaljen i silver eller brons pryds på ena sidan av vetenskapens fackla. På andra sidan syns universitetets sigill och sigillen tillhörande de fyra ursprungliga fakulteterna – teologiska, juridiska, medicinska och filosofiska.

VARFÖR? Medaljerna togs fram till universitetets 250-årsjubileum som firades 1918.

TILL VEM? Silvermedaljen delades ursprungligen ut i sju exemplar, bland annat till kung Gustaf V. Bronsmedaljen delades ut i 40 exemplar och bland mottagarna fanns statsministern, professorer, grevar och landshövdingen. Lustigt nog delades

Silverversionen av 1918 års minnesmedalj.

ytterligare några exemplar ut även långt efter 1918, till bland annat till lantbruksuniversitetet i Alnarp 1962.

FRAMTID? Avskaffas. Ännu finns några exemplar av medaljerna kvar i universitetets ägo, men de ska inte delas ut.

IT-samordnaren Anna Hwasser som under pseudonymen Anna Alemo nu kommer ut med tredje delen i feelgoodserien Boklyckan, Minnen och månsken.

Beskriv serien Boklyckan!

– Boklyckan är ett fiktivt fritidshusområde vid en sjö i den skånska bokskogen. Invånarna är vänliga, nyfikna och kanske något närgångna. I varje bok är det en ny huvudkaraktär som av någon anledning behöver komma hemifrån och hamnar just i Boklyckan. Det blir missförstånd, förändring, humor och varma känslor. Och katter och hundar.

Varför blev feelgood din genre?

– När jag började skriva visste jag inte ens att det fanns en genre som heter feelgood. Jag skrev bara det jag själv älskade att läsa. Idag är jag välbekant med genren och tycker att den är underbar. Det finns många typer av feelgoodböcker. Själv väjer jag inte från att ta upp tyngre saker, men har ofta med humor och kärlek. Och en hund. Eller katt.

ANNA ALEMO

Minnen och månsken

(Historiska Media)

Fängslande läsning om fantastiska fåglar

ANDERS BRODIN

Fångad av fåglar

(Natur & Kultur)

I sin nya bok berättar Anders Brodin om sin passion för fåglar och varför de fånglar honom och många andra. Han beskriver fåglars fantastiska minne när de bygger upp matförråd inför vintern och hur de gör för att skydda förråden. Läsaren får också veta varför de flesta fåglar kan flyga, men inte alla. Anders Brodins intresse för fåglar

har tagit honom till olika platser i världen och i boken bjuder han frikostigt på diverse anekdoter. Bland annat berättar han om August Strindbergs svårigheter som fågel-skådare och om rumänska restaurangmenyer under diktatorn Ceaucescus tid.

Anders Brodin är professor vid Biologiska institutionen.

BJÖRN LUNDBERG

Kampen om rymden

(Historiska Media)

I "Kampen om rymden" skildrar Lundahistorikern Björn Lundberg hur supermakterna USA och Sovjet använde rymden som tävlingsarena under kalla kriget. I boken berättar han hur rymden blev en viktig del av det säkerhetspolitiska spelet, en kapploppning som kulminerade när Neil Armstrong blev den första människan på månen.

För drygt femtio år sedan stred supermakterna om att alltid ligga steget före i rymden. Det var en tävling i topphemlig forskning och utvecklingen av ny teknik.

Boken ingår i serien "Världens dramatiska historia".

MATS HEIDE & ANETTE SVINGSTEDT

Strategiskt lyssnande: Så blir chefer, medarbetare och organisationer bättre på att lyssna (Liber)

Att lyssna ökar tillit och engagemang. Trots det råder en lyssnandekris, enligt författarna. Såväl individer som organisationer har svårt att lyssna, något som forskning har visat. I boken redogör författarna för vad strategiskt lyssnande är, varför det är viktigt och hur man kan bli en bättre lyssnare – som individ och som organisation.

Anette Svingstedt är universitetslektor vid Institutionen för service management och tjänstvetenskap. Mats Heide är professor vid Institutionen för strategisk kommunikation.

I februari blev Hossein Jeddi svensk mästare i brottning i klassen fristil 70 kg. FOTO: PRIVAT

I hemlandet Iran har Hossein Jeddi, till vardags doktorand vid LTH, på nära håll sett den verkliga som de iranska kvinnorna tvingas uppleva varje dag. Därför var det en självklarhet för honom att tillägna sitt SM-guld i brottning till alla de som just nu kämpar för rättvisa i Iran.

Svensk mästare brottas med nanotrådar

Brottningen kom tidigt in i Hossein Jeddys liv. Han säger att sporten förmodligen är den populäraste i Iran och att det därför inte var så konstigt att han gick med i en klubb redan som barn.

– Jag började brottas när jag var tretton år gammal och det var en viktig sak för mig ända tills jag började studera på universitetet. Det var inte lätt att fokusera till hundra procent på både brottningen och universitetet samtidigt, så jag bestämde mig för att koncentrera mig på min utbildning ett tag och ha brottningen mer som en hobby.

EFTER AVKLARAD MASTEREXAMEN fattade Hossein Jeddi ett beslut. Han ville utmana sig själv och göra något helt nytt. Sagt och gjort, han sökte en doktorandtjänst vid LTH – och fick den i hård konkurrens. Sedan 2019 forskar han vid avdelningen Fasta tillståndets fysik och är även knuten till NanoLund, Lunds universitets center för nanovetenskap, och till Högskolan i Halmstad. Där ägnar han sina dagar åt att undersöka hur banbrytan-

de detektorer baserade på nanotrådar kan hjälpa oss att upptäcka infraröda strålar som inte är synliga för det mänskliga ögat. Att se hur forskargruppens upptäckter kan leda till nya möjligheter inom vetenskap och teknologi är en stark drivkraft.

– De infraröda detektorerna kan användas i olika applikationer som kameror med nattseende, medicinsk bildbehandling eller till och med inom astronomi, säger han.

ATT LÄMNA IRAN FÖR LUND var en stor omställning. Även om Hossein Jeddi tycker att Lund är en mysig och lagom stor stad, har det varit tufft att skapa ett nytt socialt sammanhang från grunden. Därför fick brottningen återigen en central roll i hans liv efter flytten.

– Jag tog kontakt med Svenska brottningsförbundet och frågade om det fanns någon klubb i Lund, vilket ledde mig till IK Dana. Jag är väldigt glad att vara en del av klubben. För det första har jag fått många vänner och klubben är som en familj, vilket gör det så roligt att träna där. För det andra

är det värdefullt att få chansen att tävla för ett lag vid sidan av mina doktorandstudier.

Och tävlingarna har gått bra. Väldigt bra till och med. När Hossein Jeddi för första gången tävlade i SM 2021 tog han silver, året därpå blev det guld. Och när SM arrangerades i Skövde i början av februari i år blev han svensk mästare för andra gången.

EFTER GULDMATCHEN intervjuades han av SVT Sport och förutom att tacka sina tränare och klubbkamrater tillägnade han sitt guld till folket, framför allt kvinnorna, i Iran som just nu kämpar för ett samhälle fritt från förtryck.

– Eftersom jag är född och uppvuxen i Iran har jag sett ojämlikheten och orättvisan i hur kvinnor behandlas. Medan jag har kunnat utöva brottning i flera år får kvinnor inte ägna sig åt sporten alls. Eftersom jag har sett allt detta och eftersom jag vet vad som pågår där nu, tyckte jag att det minsta jag kan göra är att vara deras röst.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

FOTO: KENNET RUONA

Doktorspromotion fredagen den 26 maj

Fredagen den 26 maj är det gemensam doktorspromotion för universitetets fakulteter. Under en högtidlig ceremoni i Lunds domkyrka promoveras de doktorer som under det senaste året avslutat sin forskarutbildning och försvarat en doktorsavhandling vid Lunds universitet. Vid ceremonin promoveras även fakulteternas hedersdoktorer. De doktorer som promoverades för 50 år sedan kreeras till jubeldoktorer.

Processionen lämnar Universitetshuset kl 12.00 och återvänder från domkyrkan drygt tre timmar senare.

För ytterligare information, se lu.se/doktorspromotion.

Rundabordsamtal om konspiration och politik

Fake news och konspirationsteorier vinner mark i politiken, hävdar många. Inte minst konspirationsteorier är föremål för forskning i Lund. Vid ett öppet rundabordsamtal måndagen den 17 april kl 17.15–19.00 kommer tre forskare med olika bakgrund att undersöka det här ämnet. Vad menar vi med konspirationsteorier? Och varför är de viktiga att prata om?

Medverkande: Mia-Marie Hammarlin, lektor i journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap, Björn Lundberg, filosofie doktor i historia, Patrik Fridlund, docent i religionsfilosofi. Samtalsledare: Sofia Ulver, docent i marknadsföring.

Plats: LUX C121, Helgonavägen 3 i Lund. Efter samtalet bjuds det på enkel buffé i personalmatsalen på LUX. Ingen anmälan.

Om Lunds första studentskor

Den 10 maj kl 15.00 talar rättshistorikern Elsa Trolle Önnerfors och arkivarien Fredrik Tersmeden under rubriken "Lunds första studentskor – Vilka var de? Vad blev det av dem?" på Arkivcentrum Syds onsdagscafé med anledning av 150-årsminnet av kvinnors rätt att läsa på universitet. Hörsalen, Arkivcentrum Syd, Porfyrvägen 20, Lund.

En vecka med fokus på hållbarhet

Årets hållbarhetsvecka äger rum 17–22 april. Det är ett årligt event där Lunds universitet och Lunds kommun bjuder in till en vecka med aktiviteter kring hållbarhet. Det blir en vecka med diskussion och aktion, allvarliga frågeställningar och hoppfulla framtidsvisioner. En stor bredd av ämnen diskuteras under veckan.

Alla arrangemang under Hållbarhetsveckan är öppna och kostnadsfria. Vissa har begränsat antal besökare och kan kräva föransmälan. Program: hallbarhet.lu.se/hallbarhetsveckan

Konstkonferens med dansperformance

Offentlig konst väcker komplexa frågor om ägande, underhåll, restaurering, förändringar och förstörelse. Temat Public Art och The New Commons på Pufendorfinstitutet utforskar de ekonomiska, kulturella, sociala, juridiska, politiska och organisatoriska konsekvenserna av offentlig konst.

Den 23 maj arrangerar temat konferensen "Caring and Daring – Public art building common ground?" med många framstående internationella gäster. Efter konferensen, kl 16.00, blir det dansperformance i stadsrummet av City Horses.

Ytterligare information om konferensen hittas på pi.lu.se/en/pufendorf-ias

Växtmarknad och växtbytdag i Botan

Den 27 maj kl 10.00–12.00 är det växtmarknad utanför växthusen i Botaniska trädgården. Medlemmar i Lunds trädgårdssällskap säljer egendodlade växter. Botan säljer en del vårkryddor och ettåriga växter.

Dagen därpå, den 28 maj kl 10.00–12.00, är det växtbytdag. Här kan man ta med sig väl rotade sticklingar, som man kan byta mot sticklingar från andra samlare. Bytena sker utanför växthusets entré.

FOTO: AËRA FRANCE

LUM har engagerat några gästkrönikörer som återkommande skriver. I det här numret är det Lena Halldenius, professor i mänskliga rättigheter, som skriver om identitetspolitikens värde. Åsikterna är skribentens egna.

Tackar och tar debatten – i opartiskhetens namn

När jag skriver det här har det precis rapporterats om en kris vid det brittiska public service-bolaget BBC. Krisen utlöstes av att BBC stängde av sportkommentatorn och före detta fotbollsstjärnan Gary Lineker med motiveringen att han hade brutit mot bolagets opartiskhetsregler. Lineker hade kritiserat den brittiska regeringens migrationspolitiska lagförslag – The Illegal Migration Bill – som går ut på att kraftigt minska möjligheten att söka asyl. Titeln är oavsiktligt ironisk; det olagliga är sannolikt lagen själv. Rätten att söka asyl är fastslagen i internationell rätt. Men debatten handlade inte om det, utan om att Lineker tog ställning i en politiskt kontroversiell fråga.

MEN VAD INNEBÄR DET att vara opartisk, oavsett om man är verksam i media eller på universitetet? Är det att vara åsiktsneutral i kontroversiella frågor? Nej det är det inte, som väl är. För forskare är det till och med en plikt att ta ställning i samhällsrelevanta frågor, när det finns belegg för det.

Vad som är kontroversiellt skiftar och en risk är att "opartiskhet" tjänar som täckmantel för att misstänkliggöra kritiskt granskande perspektiv i en alltmer repressiv politisk kultur där det är handlingskraftigt att vara hård, och "woke" att tycka att det är dåligt om migranter drunknar i havet.

I Sverige har utbildningsminister Mats Persson gett UKÄ i uppdrag att granska den akademiska friheten. I en debattartikel (Expressen, 221109) talar ministern om att värna kritik och raka diskussioner inom akademien. Det låter ju bra. Men varför beställs

granskningen nu? För att "identitetspolitiken riskerar att leta sig in i universitetsvärlden". Ministern uttrycker sig som om identitetspolitik är samma sak som cancelkultur. Jag har en nyhet: identitetspolitiken är här sedan länge och det är bra. "Identitetspolitik" är ett samlingsbegrepp för anspråk på social och politisk förändring baserade i marginaliserade gruppers erfarenheter av orättvisor kopplade till den egna gruppen. Diskrimineringslag som förbjuder särbehandling på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning

med mera baserar sig på identitetspolitiska insikter. Rättvisefrågor handlar inte bara om universella principer om rätt och fel. Man måste också förstå hur orättvisor manifesterar sig och att fördomar ofta är omedvetna. Inom filosofin har begreppet "epistemisk orättvisa" etablerat sig som verktyg för att analysera det faktum att personer i marginaliserade grupper har svårare

att bli trodda på grund av att deras erfarenheter inte räknas som relevant kunskap. Att den brittiska inrikesministern kallar asyl för falska rättighetsanspråk är ett exempel på det.

ENLIGT SVERIGES UTBILDNINGSMINISTER har studenterna en "identitetspolitisk agenda". Jag vet inte på vilken grund han hävdar det eller ens vad han menar, men om det innebär att studenter kommer med erfarenheter och insikter som deras lärare inte har och som utmanar det som lätt tas för givet så är det bara att tacka och respektfullt ta debatten, i opartiskhetens namn.

LENA HALLDENIUS

PROFESSOR I MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER
KOORDINATOR FÖR PROFILOMRÅDET MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Apropå nedlagd institution

Kostsamma misslyckanden – vi kan bättre!

ARBETSMILJÖ. Med stort intresse läste jag intervjun med Sven Lidin i LUM nr 1, 2023. Historien kring institutionen för astronomi och teoretisk fysik är minst sagt uppseendeväckande, och har därför även uppmärksammats av nationella medier. Affären har pågått i tio (10) år och är enligt Sven Lidin fortfarande inte löst. Lidin anser att han misslyckats. Det är hedervärt att erkänna sina misslyckanden, men ansvaret är inte en enskild anställds, utan faller blytungt på Lunds universitet som arbetsgivare. På LU:s webb listas 84 personer under institutionen. Några av dessa är förmodligen inte aktiva, men det är hur som helst en stor grupp anställda som är berörda. Varför förmår inte arbetsgivaren LU ta hand om dessa anställda bättre?

Jag har själv direkta erfarenheter av två, något mindre omfattande, men dock liknande fall och vill försöka ge några generella kommentarer och förslag. Men, först – vad handlar det om? Jo, det handlar om händelseförlopp där enskilda anställda orsakar allvarliga problem med arbetsmiljön som drabbar ett flertal medarbetare (och ofta även studenter!).

De problem som uppstår för berörda individer är av typen stress, oro, ångest och liknande som leder till frånvaro, sjukskrivningar och uppsägningar. Det handlar alltså om flera, ibland många, anställda som orsakas lidande. På arbetsplatsen leder det till allmänt dålig stämning och oro. Tid och energi spenderas på undersökningar, utredningar, åtgärder och informella samtal. Kort

sagt, verksamheten blir lidande. De ekonomiska följderna blir stora. Ibland får den som orsakat problemen betalt för att avsluta sin anställning, men de ekonomiska konsekvenserna är betydligt större än de summor som går till eventuella utköp.

Jag vill hävda att LU är dåligt på att hantera dessa enskilda personer och de problem som följer. De flesta av LU:s anställda känner säkert till, direkt eller indirekt, ett eller

Ur LUM nr 1 2023.

Vicerektor Jimmie Kristensson svarar:

Alla har rätt till en god arbetsmiljö

ARBETSMILJÖ. Jag håller med om stora delar av det som Rolf Larsson skriver i sin insändare. Det kan vara både skadligt och dyrt att inte åtgärda arbetsmiljöproblem. Just därför är ett systematiskt och förebyggande arbetsmiljöarbete mycket viktigt. Särskilt viktigt är det sistnämnda så att risker kan identifieras och åtgärdas innan de utvecklas till härdsmältor.

Alla medarbetare har rätt till en bra, säker och trygg arbetsmiljö som är grunden för att man ska utvecklas och kunna göra ett bra jobb. För detta har arbetsgivaren ett

självklart ansvar. Chefer på olika nivåer är centrala – både för att skapa förutsättningar för en god arbetsmiljö och för att stödja medarbetare som av olika anledningar mår dåligt, hamnar i konflikt eller missköter sig. Alla som leder behöver därför ett fullgott stöd för att veta vad som kan göras, vågar göra det som krävs och orkar möta de utmaningar som finns. Samtidigt kan inte det systematiska arbetsmiljöarbetet vila på enskilda personer utan det är ett arbete som måste ske i samverkan mellan chefer, medarbetare och studenter. Alla som är verk-

samma vid Lunds universitet har ett ansvar att bidra till en god arbetsmiljö.

Jag håller också med om att man ska lära av sina misstag – och det kan säkert universitetet i alla sina delar bli bättre på. Men min uppfattning är att det finns ett välfungerande arbetsmiljöarbete överlag, likaså att det finns bra stöd på plats. För snart sex år sedan infördes ett nytt arbetssätt med lokala skyddskommittéer på fakulteterna för att sätta fokus på arbetsmiljöfrågorna och stärka samverkansformerna. Samtidigt infördes arbetsmiljö-

flera fall. Och jag är övertygad om att en majoritet ser att det finns brister i hanteringen. Utan att försöka fördela skulden på olika aktörer vill jag ge två förslag på hur vi kan bli bättre.

För det första: tillsätt en haverikommission för varje enskilt fall. Vi borde leva upp till begreppet lärande organisation, men hur kan vi göra det om vi bara arkiverar avslutade fall djupt i diarierna utan utvärdering? En haverikommission får kartlägga var felet eller felet uppstått, vilka insatser arbetsgivaren vidtagit och hur de kan spetsas till. För det andra: skapa en "task force" av utvald personal, som kallas in att ta hand om de fall som uppstår i samarbete med närmast berörd enhet. Denna task force skaffar sig erfarenheter och ökad specialkompetens inom personaladministration, arbetsrätt och företagshälsovård, vilket leder till effektivare och betydligt snabbare hantering.

Dessa fall är förödande för oss. De leder till personliga tragedier, försämrad verksamhet och stora kostnader. De är även klart skadliga för varumärket Lunds universitet. Det är dags att ändra arbetssättet!

ROLF LARSSON,
FORSKARE, AVDELNINGEN
FÖR TEKNISK VATTENRESURSLÄRA, LTH

samordnare som arbetar lokalt, bland annat med olika former av chefstöd. I samband med det bildades också ett universitetsgemensamt stödteam (SAM). I SAM-teamet – som är en form av task force – finns kompetenser inom arbetsmiljö, säkerhet och företagshälsovård. Teamet arbetar även tillsammans med den aktuella fakulteten för att på olika vis stärka arbetsmiljöarbetet inför framtiden. Alla arbetsgivare behöver ständigt arbeta med att utveckla och förbättra arbetsmiljön. Det tycker jag att vi gör på Lunds universitet.

JIMMIE KRISTENSSON,
VICEREKTOR MED ANSVAR FÖR
KOMMUNIKATION, KURAGE OCH KARAKTÄR

Gemensamma förvaltningen ses över

ORGANISATION. Universitetets gemensamma förvaltning ska genomgå en översyn där man tittar på förvaltningens organisation och arbetsformer. Syftet är att se hur universitetet kan arbeta smartare för att klara komplexa frågor och möta förändringar.

Översynen är ett uppdrag från förvaltningschef Susanne Kristensson som påbörjades 1 mars och ska vara klart 30 juni 2023.

Arbetet med översynen utgår från plattformen för strategiskt arbete och den del som handlar om att utveckla en värdeskapande och nyttostyrd stödverksamhet utifrån faktiska behov hos kärnverksamheten. Tanken är att resultatet ska leda till förslag till förändringar. Arbetet leds av Karin Ekborg-Persson, chef för Utvecklingsavdelningen tillsammans med hennes medarbetare. Bollplank kommer organisationsforskare inom universitetet att vara.

Fler tentavakter till Annexet

EXAMINATION. I drygt en månad har projektet Samordnad tentamensservice ansvarat för att det finns tentamensvakter för tentor som genomförs i Matteannexet (MA8, MA9 och MA10). Tioalet nya medarbetare har anställts som koordinators och tentamensvärdar. Utöver det finns en tentamensvärdspool för att hantera bemanningen i salarna.

Successivt kommer systemet att utökas och gälla universitetets övriga skrivningssalar.

Projektets mål är en effektivare tentamenshantering för hela universitetet med gemensamma riktlinjer för salstentamen, bättre förutsättningar för digitala examinationsformer och en samlad kompetens med bättre kvalitet på salstentor.

disputationer.

För kommande disputationer vid Lunds universitet, se www.lu.se/lup/disputations

Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet utlyser

Pristävling för bästa vetenskapliga essä: 75 000 kr

Tävlingen riktar sig till forskare inom alla fakulteter, de som har disputerat 2019–2023. Essän ska vara författad på svenska och förmedla den forskning som bedrivits i avhandlingen på ett kärnfullt sätt och med gott stilistiskt uttryck.

Ytterligare information: khvslund.se

Jubileumspris: 50 000 kr.

Möjlighet att nominera forskare inom humaniora och teologi. Samfundet vill gärna premiera och stimulera framför allt yngre vetenskapsidkare, särskilt på docentnivå. Pristagaren skall i bästa mening motsvara kravet om en "helgjuten och allsidig akademiker".

Intensiv dansk for svenskere

26 - 30 juni 2023

Intensiv språkkurs i danska, anpassad för svensktalande. Kursen är kostnadsfri och hålls i Köpenhamn veckan efter midsommar. Välkommen med din ansökan!

Läs mer på: cors.lu.se

Centrum för Öresundsstudier

Kimberly Dick Thelander.

Göran Gustafssonpris till LTH-professor

Kimberly Dick Thelander, professor i materialvetenskap vid LTH, har utsetts till Göran Gustafssonpristagare i kemi av Kungliga vetenskapsakademien. Hon får priset för sina "studier av nanomaterials atomära uppbyggnad och dess karakterisering med hjälp av in-situ-elektronmikroskop".

Sammanlagt fem pristagare – i medicin, molekylär biologi, kemi, fysik och matematik – tilldelas sex miljoner kronor var, varav 300 000 kronor är ett personligt pris och resterande summa är ett anslag fördelat på tre år.

Får matteanslag och postdoc-tjänst i Paris

Doktoranden **Mats Bylund** är en av 17 forskare som får dela på 28 miljoner kronor i anslag inom ramen för Knut och Alice Wallenbergs Stiftelses matematikprogram. Genom anslaget erhåller Mats Bylund en postdoktoral tjänst vid Université Paris-Saclay och stöd i två år efter att han återvänder till Sverige.

Anslaget från KAW:s matematikprogram går även till att finansiera en gästprofessur vid LU som går till professor **Benjamin Klopsch** från Heinrich Heine Universität i Dusseldorf.

Gullan Bornemark hedersdoktor vid Konstnärliga fakulteten

Vid doktorspromotionen den 26 maj installeras **Gullan Bornemark** som hedersdoktor vid Konstnärliga fakulteten i Malmö. Gullan Bornemark har en musikerexamen vid Musikhögskolan i Stockholm och 1977 tog hon även kyrkomusikerexamen vid Musikhögskolan i Malmö. Som kompositör och textförfattare har Gullan Bornemark gjort sig känd för flera klassiska barnsånger, däribland Sudda Sudda, Ar du vaken Lars? och Gå i solen.

Tre miljoner till projekt om hållbar konsumtion

Christian Fuentes, **Maria Fuentes** och **Emma Samsioe** vid Institutionen för tjänstvetenskap deltar i ett internationellt forskningsprojekt om digitalisering och hållbar konsumtion. Projektet har beviljats 3,1 miljoner kronor av Formas.

Thomas Alerstam. FOTO: INGER EKSTRÖM

Prisas med guldmedalj för fagelinnovation

Thomas Alerstam, professor emeritus vid Biologiska institutionen, har tilldelats Wahlbergiska minnesmedaljen i guld av Kungliga Vetenskapsakademien. Han prisas för sin innovation att spåra flyttfåglar med hjälp av radar. Medaljen delas ut vart femte år som "belöning åt personer, i främsta rummet svenskar, som på ett utmärkt sätt främjat de naturhistoriska vetenskaperna".

Olof Sundin. FOTO: JOHAN PERSSON

Lundaprofessor får kallkritikpris

Olof Sundin, professor i biblioteks- och informationsvetenskap, har tillsammans med **Jutta Haider**, professor vid Högskolan i Borås, mottagit kallkritikpriset Det gyllene förstoringsglasat – skolpriset som delas ut av Internetstiftelsen och Kallkritikbyran. De får priset för sin bok "Paradoxes of Media and Information Literacy: The Crisis of Information", som enligt juryns motivering bland annat visar att källkritik "hela tiden behöver omförhandlas i ett digitalt informationssamhälle".

18 miljoner till nytt mikroskop

Derek Logan, professor i molekylär biofysik, och hans medsökande får 18 miljoner för att köpa in ett kryoelektronmikroskop. Åtta miljoner kommer från Crafoordska stiftelsen, sex miljoner från universitetet, två miljoner från Naturvetenskapliga fakulteten, en miljon från Medicinska fakulteten och en miljon från LTH.

Med hjälp av mikroskopet ar det möjligt att studera till exempel proteiner på atomnivå i tredimensionella ögonblicksbilder. Forskare knutna till LU ska kunna använda mikroskopet som placeras på BMC.

Maktskifte i LUS

Linnea Landegren (ordförande för Samhällsvetarkåren) och **Anton Silverbern** (ordförande för Humanistiska och teologiska studentkåren) är Lunds universitets studentkårers (LUS) nya ordförande respektive vice ordförande. Duon valdes efter en omröstning i mitten av mars och efterträder **Emmy Svensson** och **Alva Söderbäck** på de två posterna.

Årets Rausingpristagare talar på HT-dagarna

Författaren, kritikern och översättaren **Malte Persson** har utsetts till årets Rausingpristagare. Därmed blir det också han som håller Rausingföreläsningen som traditionsenligt avslutar HT-dagarna den 14–15 april. Rausingföreläsningen hålls vartannat år av en forskare inom humaniora och vartannat år av en framstående nordisk kulturpersonlighet. Malte Perssons Rausingföreläsning har rubriken "Från nuets horisont till evighetens synvinkel!"

Birger Schmitz. FOTO: KENNET RUONA

Internationellt pris till geologiprofessor

Birger Schmitz, professor i geologi, har tilldelats priset The Barringer Medal and Award. Priset delas ut av den internationella organisationen Meteoritical Society och Schmitz får priset för sin forskning om meteoriter och nedslagskratrar.

Miljonanslag till cancerforskning

Fem forskare vid Lunds universitet får sammanlagt 21,9 miljoner kronor i anslag när Cancerfonden delar ut totalt 124,3 miljoner till 31 forskare vid sex lärosäten i landet. Cancerfonden gör genom anslagen en särskild satsning på forskning för att öka cancerpatienters livskvalitet.

De fem Lundaforskarna som beviljats anslag är: **Tanja Stocks**, 7,5 miljoner kronor, **Tomás Gregor**, 2,2 miljoner, **Aleksandra Adamska**, 2,2 miljoner, **Axel Hyrenius Wittsten**, 6,3 miljoner, **Marlene Malmström**, 3,6 miljoner.

Docent i italienska prisas

Carla Killander Cariboni, docent i italienska och universitetslektor i franska vid Språk- och litteraturcentrum, tilldelas Uno Lindgrens pris av Kungliga vitterhetsakademien. Hon får priset för sin forskning om Jacob Jonas Björnståhl, en svensk 1700-talsresenär. Prissumman är 75 000 kronor.

Prisade för nit och redlighet

Utmärkelsen Nit och redlighet i rikets tjänst, som delas ut till alla som varit statligt anställda i 30 år eller 25 år vid pensionering, har delats ut till 61 mottagare. Rektor **Erik Renström** höll ett välkomsttal och i samband med ceremonin i universitetshusets aula höll **Stephan Borgehammar**, professor vid kyrko- och missionsstudier och själv mottagare av utmärkelsen, föreläsningen "Skattsökaren och Sankta Sunniva".

FOTO: KENNET RUONA

Hallå Allison Perrigo...

... ny föreståndare för Botaniska trädgården. Efter en krokig väg från uppväxtens Seattle via studier i Kanada, en doktorsavhandling om slemsvampar, år på resande fot och en tjänst som föreståndare för Gothenburg Global Biodiversity Centre, har hon nu slagit sig ner i Lund på heltid.

Hur vill du utveckla Botan?

– Jag vill stärka banden mellan Botaniska trädgården och resten av universitetet, med fokus på bland annat utrotningshotade arter. Jag vill ta reda på hur vi kan använda forskningsbaserade metoder för att konservera, informera och undervisa. Trädgården är en del av universitetet och jag vill poängtera att vi är öppna för samarbeten. Om någon har en idé till ett forskningsprojekt som kan använda vår infrastruktur – det kan handla om allt från pollinatörer och genetiska studier till konstprojekt – får man gärna höra av sig till oss.

Hur startade ditt intresse för biologisk mångfald?

– Intresset har alltid funnits där. Jag älskar naturen och att leta efter små, konstiga och bortglömda saker, som slemsvampar, och se att "herregud, de här organismerna existerar". Samtidigt vet vi i dag att två av fem växter riskerar att dö ut till följd av människans framfart. Att kombinera kärleken till naturen med en förmåga att

göra något åt de problemen är det jag tycker är så häftigt med mitt jobb.

Hur ska du göra för att kombinera de två i Botan?

– Trädgården har mer än 7 000 unika växter och dessutom 700 000 besökare varje år. Så här finns enorma möjligheter. Vi är inte bara en park, utan ett ställe för allmänheten att lära sig nya saker och vi är också en infrastruktur för forskning och utbildning.

Varför valde du att forska på slemsvampar?

– Jag var intresserad av att ta reda på vilka arter som finns var och varför. Jag ville förstå om slemsvampar följer samma mönster som större djur – som att kängurur bara finns i Australien – eller om de är så små att de finns överallt och bara begränsas av faktorer som klimatet. Det här är viktigt eftersom det hjälper oss att förstå hur arter fördelas runt om på jorden.

Vilka framtidsdrömmar har du för Botan?

– Jag vill att vi bygger vidare på vår omfattande kontakt med allmänheten och använder den för att ytterligare sprida förståelsen för biologisk mångfald genom naturupplevelser. I framtiden vill jag att allmänheten ska ha enklare tillgång till information och att vi ska vara en nyckelspelare i att uppfylla universitetets uppdrag om forskning, utbildning och hållbarhet.

Vilken är din favoritväxt i Botan?

– Jag gillar ormbunksträdet som jag studerade under min postdoc och som jag länge trodde var utdött. Min pappa är paleontolog och jag kände bara till växten utifrån fossiler. Men när jag var i 20-årsåldern besökte jag en trädgård i Portugal och där fick jag plötsligt syn på flera levande exemplar. Jag blev helt chockad och trodde nästan att jag skulle få se dinosaurier gå omkring där också.

TEXT & FOTO: MINNA WALLÉN-WIDUNG